HISTORY STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 11 Issue 5, October 2019
DOI Number: 10.9737/hist.2019.782
Araştırma Makalesi
Makalenin Geliş Tarihi: 22.05.2019 Kabul Tarihi: 11.07.2019
Atıf Künyesi: Hale Kozlu, "Osmanlı Dönemi'nden Günümüze Talas Amerikan Koleji Eğitim Ve Konaklama Binalarının Dönüşüm Süreci", *History Studies*, 11/5, Ekim 2019, s. 1627-1665.

Osmanlı Dönemi'nden Günümüze Talas Amerikan Koleji Eğitim ve Konaklama Binalarının Dönüşüm Süreci

The Transformation Process of Talas American College Education and Accommodation Buildings from Ottoman Period to Present

Dr. Hale Kozlu
ORCID No: 0000-0001-6711-3139
Erciyes Üniversitesi

HISTORY STUDIES

Volume 11 Issue 5 October 2019

Öz

19. yüzyılda Anadolu'da Protestanlığın yayılması için faaliyet gösteren American Board misyonerleri, birçok şehirde kiliseler, okullar, hastaneler ve binalarda çalışanların veya öğrencilerin yaşaması için konutlar inşa etmişlerdir. Bu binalar, bulundukları bölgenin yerel yapım gelenekleri ile misyonerlerin kendi bilgileri ve teknolojilerini birarada kullandıkları, kullanımları esnasında geçirdikleri dönüşümler ile farklı dönemlerin yansımalarını da sergileyen özel yapılardır. Kayseri-Talas Amerikan Koleji, Hastanesi ve Konaklama Binaları da bu dönemde American Board misyonerleri tarafından inşa edilmiş ve bütünlüğünü koruyarak günümüze ulaşabilmiş nadir yapılardandır. Aynı bölgede iki ayrı kampüste planlanmış olan bu yapılar, eğitim, konaklama ve sağlık işlevleriyle 1889-1967 yılları arasında kullanılmış, 1967 yılında kolejin kapanmasının ardından 1972 yılına kadar sadece sağlık hizmetleri devam etmiştir. Bu çalışma kapsamında, arşiv çalışmaları sonucu elde edilen bilgiler değerlendirilerek, Talas Amerikan Koleji Eğitim ve Konaklama Binalarının yapım süreçleri ve farklı dönemler içerisindeki işlevsel dönüşümleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: American Board, Talas, Tarihi Yapılar, Kolej Binaları, Konaklama Binaları

Abstract

In the 19th century, the American Board missionaries, who were active in the spread of Protestantism in Anatolia, built churches, schools, hospitals and houses, that accommodate employees or students, in many cities. These buildings, where local construction traditions and missionaries' own knowledge and technologies are used together, are special buildings that show the reflections of different periods with the transformations during their use. Kayseri-Talas American College, Hospital and Accommodation Buildings were also built by American Board missionaries during this period. There are the rare buildings that have survived to the present day while maintaining its integrity. These buildings, which were planned on two separate campuses in the same region, were used between 1889 and 1967 for education, accommodation and health functions. After the closure of the college in 1967, only health care continued until 1972. Within the scope of this study, the information obtained from the archive studies were evaluated and the construction processes and functional transformations of Talas American College Education and Accommodation Buildings in different periods were discussed.

Keywords: American Board, Talas, Traditional Buildings, College Buildings, Acommodation Buildings

Giriş

1810 yılında Boston'da faaliyetlerine başlayan American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM), kuruluşundan kısa süre sonra yurtdışında Protestanlık mezhebini yaygınlaştırmak amacıyla girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Asya'nın anahtarı olarak görülen Osmanlı İmparatorluğu, 1820'den itibaren American Board'ın önemli çalışma alanlarından birisi olmuştur.[1] Misyonerlik faaliyetlerinin hedef kitlesi genellikle Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan gayrimüslim azınlık halklar olan American Board'un Anadolu'da kurduğu önemli istasyonlardan olan Kayseri istasyonu ve yakın çevresindeki yerleşimlerde de, 19. yüzyılda önemli miktarda Ermeni ve Rum nüfusun bulunduğu bilinmektedir.[2] Bu durum, misyonerlerce Kayseri istasyonunu önemli kılmış, Kayseri merkez istasyonu ve bu istasyona bağlı dış istasyonlarda, ilk dönemlerde kiralık binalar aracılığıyla bu faaliyetler gerçekleştirilmiş, cemaatteki kişi sayısı ve bağışlar arttıkça American Board tarafından kiliseler, okullar ve lojmanlar inşa edilmiştir.

Kayseri'de Protestanlar tarafından kullanılan ve günümüze ulaşabilen binalar sadece Zincidere Protestan Kilisesi ve Yukarı Talas Amerikan Koleji ve Hastanesi binalarıdır. Yapıların inşa ve kullanım süreçleri ile ilgili bilgi edinebilmek amacıyla; American Board merkezi ile misyonerler arasında yapılmış olan yazışmalar, raporlar, okul yıllıkları ve Amerikan Hastanesinde görevli doktorların yıllık raporları (General Reports) incelenmiş, 1853-1903 yılları arasında Kayseri'de görevli misyonerlerden Wilson Amos Farnsworth'un, Mehmet Şahin tarafından çevirisi yapılan günlüklerinden elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir. Ayrıca kapanmadan önceki dönemde Talas Amerikan Hastanesi'nde görev yapmış olan Dr. Warren Winkler ile çizim ve fotoğraflar eşliğinde sözlü görüşmeler yapılarak binaların 20. yüzyıldaki kullanımları hakkında bilgiler alınmıştır. Misyonerler tarafından Amerika'ya gönderilen, büyük çoğunluğu el yazması olan mektuplar, raporlar ve Boston'da yapılan yıllık toplantıların raporları; taranmış ve film makaralarına aktarılmış şekilde Harvard Üniversitesi Kütüphanesi'nde arşivlenmektedir.[3] Bu yazışmalarda çoğunlukla, okullardaki öğrenci sayısı, cemaatin ve misyonerlerin başından geçen olaylar, harcamalar, görevli misyonerlerin ve öğretmenlerin isimleri, yapılan geziler gibi bilgiler yer almaktadır. Bu belgelerin yer aldığı mikrofilmlerde bulunan yazışmalarının büyük çoğunluğunun el yazısı olması nedeniyle çözümleme aşaması uzun ve zor bir süreci kapsamış, anlaşılamayan veya yeterince bilgi edinilemeyen konular olmuştur. Çözümlenen tüm belgelerde ve misyonerlik faaliyetleri ile ilgili gerçekleştirilen mevcut kaynaklarda, binaların inşası ve kullanımı ile ilgili satır aralarındaki küçük bilgiler sentezlenerek yorumlanmış, 19. yüzyıl sonlarındaki tapu kayıtları incelenerek American Board'a ait mülklerin yerleri saptanmıştır.

Bu çalışmada, Kayseri'nin en önemli dış istasyonlarından olan ve American Board'ın binalarının neredeyse tamamen korunarak günümüze ulaşabildiği nadir bir kampüsün yer aldığı Talas'ta American Board tarafından inşa edilen veya kiralanan, eğitim ve konaklama işleviyle kullanılan binalar ele alınmaktadır. Bu kapsamda, arşiv taramaları sonucu elde edilen bilgiler ışığında American Board faaliyetlerinin Talas Kampüsü'nün oluşumuna yansımaları irdelenmiş, yapılan sözlü tarih araştırmaları ile yakın dönem kullanımları tespit edilmiş, yerinde inceleme ve belgeleme çalışmaları ile günümüzdeki durumları belgelenmiştir. Araştırmalar

[1] William E. Strong, *The Story of The American Board -An Account of the First Hundred Years of the American Board of Commissioners for Missions*, The Pilgrim Press, Boston, 1910, s. 6-7.
[2] Hüseyin Cömert, *19. Yüzyılda Talas,* Mazaka Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 26-27.
[3] Bu çalışma kapsamında kullanılan PABCFM belgeleri, Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen 4440 numaralı "Bilimsel Restorasyon Projesi Hazırlama Süreci- Erciyes Üniversitesi Sosyal Tesisleri Örneği" başlıklı proje (Yürütücü: Gonca Büyükmıhçı, Araştırmacı: H. Hale Kozlu) desteğiyle 2015 yılında Harvard Üniversitesinde gerçekleştirilen kütüphane araştırmaları ile elde edilmiştir.

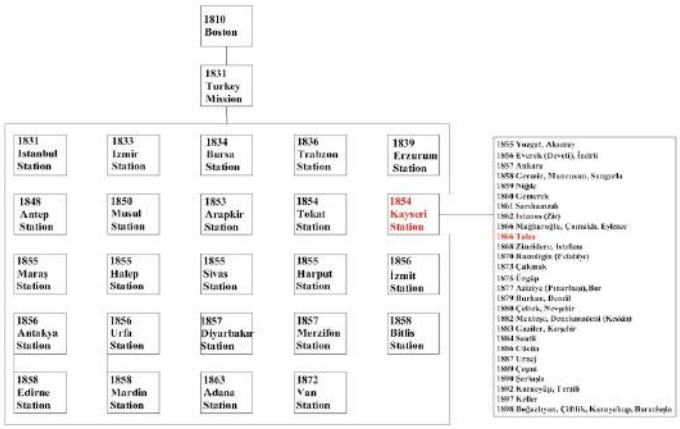
HISTORY STUDIES
1628
Volume 11
Issue 5
October
2019

sonucu elde edilen bilgiler ve yapıların mimari özelliklerinden elde edilen ipuçlarının birleştirilerek yorumlanması ve sentezlenmesi, bu çalışmanın özgün çıktılarını oluşturmaktadır.

American Board Kurumu ve Kayseri'deki faaliyetleri hakkında yapılan birçok yayın bulunmaktadır. Ancak Kız Koleji binasının koruma ve belgeleme çalışmaları hakkında yapılan bir yayın[4] dışında, fiziksel mekânlar ile faaliyetlerin ilişkilendirildiği, yapıların mimari özelliklerinin ve tarihsel süreç içerisindeki dönüşümlerinin arastırıldığı bir çalışma bulunmamaktadır. Anadolu'da az sayıda örneği kalan bu tür yapıların incelenmesi ve bilimsel literatüre kazandırılması, yapıların özgün kullanımlarının ve geçirdikleri süreç içerisindeki değişimlerinin anlaşılabilmesi, yapıların doğru ilkelerle korunması ve gelecek kuşaklara özgün özellikleri ile aktarılması açısından önemlidir.

1. American Board Teşkilatı'nın Talas istasyonundaki faaliyetleri

1854 yılında Kayseri'ye gelen American Board misyonerleri W. A. Farnsworth ve J. N. Ball, Kayseri istasyonunu kurmuşlardır.[5] (Şekil 1) İstasyonun kurulduğu tarihten sonra yapılan tüm yazışmalarda, Kayseri kent merkezinin yaşamaya elverişli bir şehir olduğu, ancak özellikle yaz aylarında aşırı sıcaklar nedeniyle yaşam koşullarının zorlaştığı vurgulanmaktadır. 1854 yılındaki ilk raporlarda; civarda yazın yaşamaya daha uygun, Talas, Develi gibi, yine gayrımüslim halkın yaşadığı ve Kayseri'ye göre daha yüksek, iklimi ferah bölgelerin bulunduğundan, bu bölgelerde ikamet etmenin avantajlarından bahsedilmektedir. Bu kapsamda Erciyes Dağı'nın arkasında kalan Develi'ye göre Talas, kente yakınlığından ve ulaşım kolaylıklarından dolayı ön plana çıkmış, 1859 yılından itibaren Talas'a yerleşilmesi ile ilgili girişimler başlamıştır. Bu tarihten sonra özellikle eğitim ve sağlık hizmetleri ağırlıklı olarak Talas'da işlevini sürdürmeye devam etmiş, bu alanlarda Kayseri merkez istasyon nispeten daha geri plana düşmüştür. Ermeni ve Rum nüfusunun yoğun olduğu Talas başlangıçta dış istasyon olarak belirlenmiştir. 1873 itibaren Talas'dan Boston'daki merkeze direkt raporlar gönderilmeye başlaması, ilk etapta Kayseri'ye bağlı bir dış istasyon konumunda olan Talas'ın, daha sonraları istasyon çalışmalarının yürütüldüğü önemli bir merkez haline geldiğini göstermektedir.[6]

Şekil 1. American Board'un Türkiye'deki istasyonları ve Talas'ın kuruluş tarihinin bu istasyonlar içerisindeki yeri

[4] H. Hale Kozlu, Gonca Büyükmıhçı, Ayşegül Kılıç, Sevde Karahan, "Talas Amerikan Kız Okulu Binası Koruma Çalışmaları", *Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Dergisi,* S.21, 2018, s. 41-54.
[5] Frank A. Stone, *Academies For Anatolia*, University Press of America, New York, 1984, s. 15.
[6] Cenk Demir, *Kayseri, Nevşehir, Niğde Üçgeninde American Board'un Eğitim Faaliyetleri*, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2008, s. 69.

Talas'ta bir dış istasyon açılması için yapılan ilk incelemelerden sonra 1866'da Kayseri'ye bağlı bir dış istasyon olarak Talas istasyonu tanımlanmıştır. 1868 yılının yaz ayında, Kayseri'de görev yapan iki misyoner ailesi, şehirden daha yüksek olması ve iklim şartlarının serin olması gerekçesiyle Talas'a taşınmışlar ve bu bölgede okul yapma amacıyla araştırmalar yapmışlardır.[7] 1869 yılına ait raporda, Talas'ta bazı misyoner ailelerinin sadece kış mevsimini geçirirken, bir misyoner ailesinin yaz mevsimini de burada geçirdigi belirtilmiştir.[8] (Fotoğraf 1)

Fotoğraf 1. Talas genel görünümü[9]

O tarihlerde Kayseri'de görevli misyonerlerden Farnsworth'un günlüklerinde yer alan gravürde, Aşağı Talas ve Yukarı Talas bölgesinin genel görünümü içerisinde misyonerler tarafından kullanılan alanlar tanımlanmıştır. (Fotoğraf 2) Bu gravüre göre[10];

-1 numaralı bina: Yılın bir bölümünde tüm misyonerlerin, daimi olarak da 2 misyoner ailenin oturduğu ve bir kısmı ağaçlardan görünmeyen ev

-2 numaralı ağaçlık: Kasabayı ikiye bölen ve sola doğru dörtte bir kadarı bu resimde görünmeyen, meyve ve İngiliz ceviz ağaçlarıyla dolu büyük bahçeler

-3 numaralı bina: Rumların yeni Aziz Nikola Kilisesi

-4 numaralı yol: Kasabanın altından yukarıya doğru çıkan yol (Karaman Bayırı)

-5 numaralı yol: Kasabanın 6, 5 km. kuzeydoğusundaki Kayseri'ye uzanan sokak olarak tanımlanmıştır.

[7] Mehmet Şahin, *Wilson Amos Farnsworth-Kapadokya'daki Amerikalı Misyonerlerin Bilinmeyen Tarihi-1853-1903,* YKY Yayınları, İstanbul, 2018, s. 82-83.
[8] *PABCFM (Papers of the American Board of Comissioners for Foreign Missions)* Unit:5, Item: ABC 16.9.3, Harvard University, Houghton Library Special Archives, Boston, Reel: 582, No: 684.
[9] William Dodd (b), *Medical Missionary Work at Cesarea*, Records of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, affiliates, and successor organizations in Turkey and the Balkans, 1825-1999. American Research Institute in Turkey, United Church of Christ, SALT Research, 1932, s. 2.
[10] Şahin, *age,* s. 284.

Fotoğraf 2. Aşağı Talas ve Yukarı Talas[11]

HISTORY STUDIES
1631
Volume 11
Issue 5
October
2019

Talas istasyonundaki faaliyetler, ağırlıklı olarak 1868 yılında başlamış, 1914'de 1. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar yoğun bir şekilde devam etmiş, savaş sonrası giderek azalmış, 1972'de tamamen sona ermiştir. Talas'ta da diğer birçok istasyonda olduğu gibi cemaatin genişletilmesi amacıyla, özellikle eğitim ve sağlık alanında çalışmalar yürütülmüş, sosyal faaliyetler aracılığıyla farklı yaş ve cinsiyetten insanlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

1.1. Dini Faaliyetler

Misyonerlerin Talas'a yerleşmesinin hemen ardından cemaat oluşturma çalışmaları başlamış, Protestanlığa geçirilen cemaat için 1873'te bir şapel inşa edilmiştir.[12] Bu şapelin Aşağı Talas'da olduğu tahmin edilmektedir.

Kayseri'nin 1854 yılında misyoner istasyonu haline getirilmesinden birkaç yıl sonrasından itibaren Talas misyonerlerin en önemli faaliyet merkezi olmasına ve Talas'da bulunan Protestan kilisesinin 1900 yılında Kayseri istasyonundaki tam teşekküllü sekizinci kilise olarak yerini almasına rağmen[13] 1901 yılına kadar dini bir cemaat oluşturulmaması ilgi çekicidir. Bunun nedeninin, Talas'ta yoğun bir Gregoryen Ermeni topluluğunun olması ve Protestanlara tepki gösterilmesinden duyulan çekinceler olduğu tahmin edilmektedir. 1901'de Talas'ta resmi bir cemaat oluşturulmuş ve maaşı cemaat tarafından ödenen bir pastör atanmıştır.[14] Alboyacıyan'a göre[15] 1937'de Talas'ta; birisi Aşağı Talas Kiçiköy mahallesinde, birisi de Yukarı Talas'ta olmak üzere iki adet Protestan Kilisesi bulunuyordu.[16] Ancak bu yapılar günümüze ulaşamamıştır. Kiçiköy bölgesindeki bir hamamın yanında Protestan kilisesinin göründüğü eski bir fotoğraf, yapının yerinin tespit edilmesini sağlamaktadır. (Fotoğraf 3). Fotoğraf üzerindeki Osmanlıca "*Zat-ı ali cenab Sait Paşa'nın Talas karyesinde inşa ettirdikleri hamam ve yanındaki Evangelist kilisesi-1880)"* yazısı, kilisenin yerini doğrulamaktadır. Alan

[11] *Age,* s. 284.
[12] Demir, *agt,* s. 69.
[13] PABCFM, *agb*, Reel: 618, No: 3, 4.
[14] Şahin, *age,* s. 245-246
[15] Arşak Alboyacıyan, *Badmootiun Hye Gesaria,* Yayınevi bilinmiyor, Kahire, 1937.
[16] Şeyda Güngör Açıkgöz, *Kayseri ve Çevresindeki 19. Yüzyıl Kiliseleri ve Korunmaları İçin Öneriler*, (İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2007, s. 112.

yerinde incelendiğinde, yapının yıkılıp yerine betonarme tek katlı bir yapı inşa edildiği görülmektedir. (Fotoğraf 4)

Fotoğraf 3, 4. Aşağı Talas'ta bulunan Hamam, Protestan Kilisesi (1880)[17] ve günümüzdeki durumu

1.2. Eğitim Faaliyetleri

Talas'ta ilk yıllarda dini çalışmalardan sonra en önem verilen faaliyet eğitim olmuştur. 1871'de orta dereceli eğitim verilen Kız Okulu açılmış, 1889'a kadar Aşağı Talas'ta Şapel, Pazar Okulu, karma bir ilkokul ve Kız ortaokulu ile gerçekleştirilen eğitim, bu tarihte kız okuluna ek olarak Talas Amerikan Erkek Okulunun da açılmasıyla, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yer aldığı geniş bir kampüse dönüşmesi planlanan Yukarı Talas bölgesine taşınmıştır.[18] (Fotoğraf 5)

Fotoğraf 5. 1900'lü yılların başında Talas ve Amerikan Board binaları[19]

19. yüzyılda Kayseri'de bulunan Teğmen Bennet'in raporuna göre misyonerler 1881 yazında Talas'ta bir okul ve lojman inşa etmek için arsa temin ettikten sonra bir çeşme inşa

[17] Mustafa Şenalp arşivi
[18] Demir, *agt,* s. 137-150.
[19] Alden R. Hoover, Medical Missionary Work at Cesarea, Turkey, For Year Ending August 31., DLIR Archives, 1912.

HISTORY STUDIES
1632
Volume 11
Issue 5
October
2019

etmiş, taşları keserek binanın yapımı için hazır hale getirmişler, fakat mutasarrıf Veysi Paşa izin vermemiştir. Ankaradaki İngiliz konsolosu devreye girmiş ama bir sonuç alınamamıştır.[20]

19. yüzyılın sonlarına doğru Talas'taki eğitim farklı alanlarda yayılmaya devam etmiş, 1893'te, erkek öğrenciler için Talas'taki vaizin evinde meslek lisesi düzeyinde bir eğitim verilmeye başlamış, 1896'da ise Talas'ın farklı bölgelerinde Miss Closson'un gözetiminde 15 Pazar Okulu açılmıştır. 1895 olaylarından Talas'taki eğitim ve sağlık kurumları etkilenmemekle birlikte, bölgedeki çatışmalar esnasında ölenlerin korunmaya muhtaç kız çocukları, Yukarı Talas'taki Talas Kız Okulu'na yatılı olarak yerleştirilmiştir. Erkek çocuklar için ise iki büyük ev kiralanmıştır. Bu çocuklar ve meslek lisesinin öğrencileri birleştirilerek, 1898 yılında mevcut binanın yanındaki binanın satın alınmasıyla eğitimlerini sürdürebilecekleri daha geniş bir okula sahip olmuşlardır. Aşağı Talas'da bulunan bu okul, Talas Academy olarak adlandırılmaktadır.[21]

1.3. Sağlık faaliyetleri

Talas'taki önemli faaliyetlerden bir diğeri de sağlık çalışmalarıdır. Amerikan Board misyonerleri tarafından Kayseri istasyonunda saglık alanında yapılan girisimler neticesinde 1887 yılında Talas'da bir misyoner klinigi faaliyete geçmistir. Kasım 1886 tarihinde Kayseri istasyonunda görevli yapmaya baslayan misyoner Dr. William. S. Dodd'un çalısmalarıyla birlikte bu saglık kurulusu, önce klinik düzeyinde hizmet vermis ardından hastane haline getirilerek çalısmalarını sürdürmüştür. İlk olarak ücret almadan fakir hastalarla ilgilenen Dr. Dodd'un saglık alanındaki hizmetlerinden yararlanmak isteyen hasta sayısında artıs olunca, hastanede kendisine yardımcı olunması için Talas'daki Amerikan Erkek ve Kız okulundaki gönüllü ögrencilere tıbbî dersler verip, hekim ve hemsire ihtiyacı karşılanmaya çalısılmıstır. Haftanın iki günü Kayseri ve Talas'daki hastalarla ilgilenen Dr. Dodd geri kalan günlerde Yukarı Talas bölgesinde yer alan Amerikan hastanesinde sağlık hizmetlerini sürdürmüstür.[22] Sağlık hizmetleri kapsamında Yukarı Talas'ta kullanılan iki binadan dispanser binası günümüzde Araştırma Merkezi olarak kullanılırken (Fotoğraf 6, 7), hastane binası yıkılmış olup günümüze sadece zemin katı ulaşabilmiştir (Fotoğraf 8, 9).

Fotoğraf 6, 7. Dispanser binası (3 numaralı bina)

[20] Musa Şaşmaz, "Teğmen Ferdinand Bennet'in Kayseri Konsolosluğu 1880-1882", *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri,* KAYTAM Yayınları, Kayseri, 2000, s. 473-481.
[21] Şahin, *age,* s. 209-229.
[22] Demir, *agt,* s. 122.

HISTORY STUDIES
1633
Volume 11
Issue 5
October
2019

Fotoğraf 8, 9. Hastane binasının (6 numaralı bina) kalıntıları

1.4. Sosyal faaliyetler

Eğitim ve sağlık hizmetleri ile eş zamanlı olarak cematten bağış toplama çalışmaları da yürütülmüş, 1892'de One Cent Society isimli bir İncil cemiyeti kurulmuş, toplanan bağışlarla Afrika, Çin ve Japonya'ya yardımlar gönderilmiştir.[23] Yine kadınlar ve erkekler için farklı sosyal aktivitelerin gerçekleşebildiği topluluklar da kurulmuştur. 1903'te fakir ailelere kıyafet yardımı için kurulan Talas Dikiş Cemiyeti, 1906'da The Women's Aid Society adıyla birçok farklı alanda yardım çalışmaları yapmaya başlamıştır. Genç erkekler için müzik, atletizm, jimnastik, dini çalışmalar, edebiyat gibi aktivitelerin yapıldığı Erkek Kulübü de yine 1903'ten itibaren hizmet vermeye başlamıştır.[24]

2. Talas Amerikan Koleji ve Hizmet Binalarının dönüşüm süreci

Talas'daki faaliyetler 1866 yılından sonra 23 yıl Aşağı Talas'taki binalarda sürdürülmüştür. Genellikle karma kullanımla değerlendirilen bu binalar günümüze ulaşamamıştır. Misyonerlerin bir kısmı, 1889 yılında, çalışmada ele alınan kampüsün yer aldığı Yukarı Talas bölgesine taşınmışlardır. Yukarı Talas'taki yapılaşma 1889'da Güney Kampüsü'nde başlamış, bu alanda konumlanmış, 1907'de Kuzey Kampüsü'nün bulunduğu arsanın da satın alınmasıyla Erkek Okulu ve ek binaları bu alana taşınmıştır (Çizim 1).

HISTORY STUDIES
1634
Volume 11
Issue 5
October
2019

[23] Şahin, *age,* s. 192.
[24] Demir, *agt,* s. 129-131.

Çizim 1. Amerikan Koleji Kuzey ve Güney Kampüsleri[25]

PABCFM belgeleri arasında bulunan ve H. Wingate tarafından 1898'de Yukarı Talas güney kampüsündeki binaların işaretlenerek İngilizce açıklamalarının yapıldığı bir belgede kampüsün yerleşimi ve binaların ilk kullanımları belirtilmektedir (Çizim 2). Dört tarafı yollarla çevrili olan bu alanda giriş ana caddedendir (Main street). Arkadaki dar yolda ayrıca su kanalları bulunmaktadır (Narrow road and watercourse). Bu belgeye göre kampüsteki alanlar:

-Kız Okulu (Girls's Boarding School),

-Avlu (Court),

-Oyun alanı ve bahçe (Playground and garden),

-Okulun avlusuna bitişik konumlandırılan anaokulu ve endüstri okulu (Kindergarten and ind. school),

-Okulun avlusuna bitişik konumlandırılan derslikler (C. School rooms)

-Anaokulundan 2 küçük bahçe (1. Small garden to G. B. S., 2. Garden to hospital) ile ayrılan Dispanser binası (B. Dispensary)

-Hastane avlusu (Hospital yard) ve bahçesi (Garden, property of hospital),

-Yeni hastane (F. New hospital). (Bu bina kampüse ilk taşınıldığında misyoner Mr. Fowle'a ait lojman olarak kullanılmış, daha sonra hastane olarak genişletilmiştir.[26])

[25] Çizim, H. Kozlu, 2018
[26] Şahin, *age,* s. 237-238.

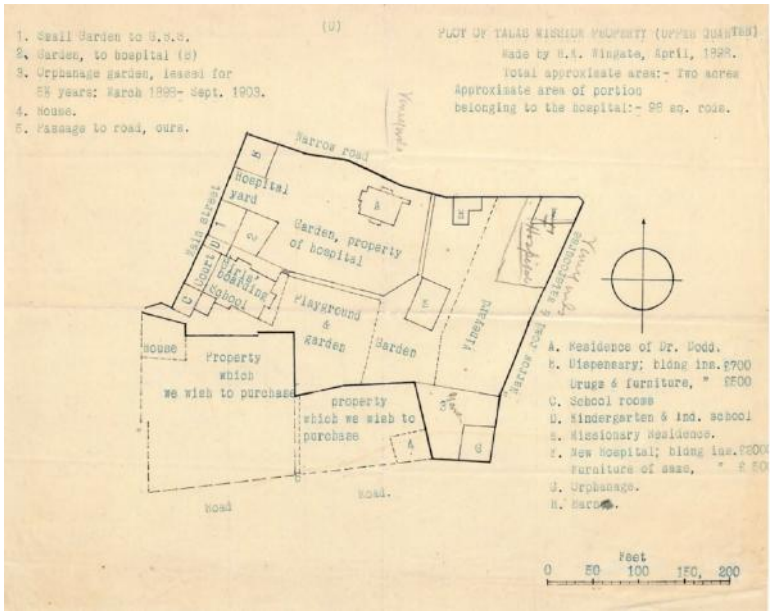
HISTORY STUDIES
1635
Volume 11
Issue 5
October
2019

-Dr. Dodd'un lojmanı (A. Residence of Dr. Dodd)

-Misyonerlerin lojmanı (E. Missionary Residences)

-5 yıllığına kiralanan yetimhane (G. Orphanage) ve bahçesi (3. Orphanage garden, leased for 5 years, March 1898-September 1903)

-Ahır (H. Barn)

Çizim 2. 1898 yılında güney kampüsündeki binaların kullanımı ile ilgili çizilmiş olan kroki[27]

Bu tarihte dispanserin ek binası, hastane binası ve yurt binası henüz inşa edilmemiş olup hastane binası olarak büyütülmesi planlanan lojmanın yeri işaretlenmiştir. Ahır olarak işaretlenen bina, sonraki yıllarda ekler yapılarak hemşire lojmanına dönüştürülmüştür. "Satın almak istediğimiz alan (property which we wish to purchase)" ibaresi ile işaretlenen parseller günümüzde kampüs sınırları içerisinde olup yurt binası bu alana inşa edilmiştir. Yine bu alanda işaretlenmiş olan evin (house) üst katları yıkılmış olsa da bodrum kattaki mekânları kız okuluna eklemlenerek kullanılmaya devam etmiştir.

American Board misyonerlerinin kullandığı binalar, yer yer cemaatten bağışlar alınsa da genellikle Amerika'dan gelen destekle inşa edilmiştir. Yeni inşa edilecek olan binalara ruhsat alınması için arazinin yeri, kime ait olduğu, yapının işlevi, masrafların nasıl karşılanacağı, binanın yapım sistemi, malzemesi ve planı ile ilgili bilgiler Osmanlı Devleti'ne sunulmak zorunda olup okulların bakım ve onarımı da izin alınmak koşuluyla ilgili şahıs ve cemaatlere aitti.[28] Devlete sunulan bu bilgiler eş zamanlı olarak American Board merkezine de rapor edilmiş olup, çalışma kapsamında incelenen yapıların inşası ve kullanım süreci ile ilgili bilgi edinilmesinde bu arşiv belgelerinin büyük faydası olmuştur.

[27] *Digital Records,* Records of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, affiliates, and successor organizations in Turkey and the Balkans, 1825-1999. American MResearch Institute in Turkey, United Church of Christ, SALT Research, ABANEMEI056584001

[28] Salih Özkan, "Kayseri ve Yöresinde Azınlık ve Yabancı Okullar", *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1998, s. 353-364.

HISTORY STUDIES
1636
Volume 11
Issue 5
October
2019

American Board faaliyetlerinin sona ermesinden sonra Harvard Üniversitesi Kütüphanesinde mikrofilmler halinde arşivlenen PABCFM belgeleri elde edildikten sonra çalışma kapsamında çözümlenmiştir. Bu belgeler içerisinde yapıların inşa ve tadilatları ile ilgili verilen cümleler incelendiğinde, American Board'ın Talas'taki faaliyetlerini sürdürdükleri binaların, ibadethane yapıları, eğitim yapıları, sağlık yapıları, konaklama yapıları ve karma kullanımla değerlendirilen yapılar olduğu anlaşılmaktadır. İşlevlerinde karma kullanımlar olması ve dönem dönem işlev değiştirmeleri nedeniyle bu binalar numaralandırılarak tariflenmiştir.

1889'dan sonra Yukarı Talas'ta eğitim, konaklama ve sağlık hizmetlerinin sürdürüldüğü kampuse 1913'e kadar alana lojman ve eğitim amaçlı yeni binalar eklenmiş, ancak 1914'te 1. Dünya Savaşı tüm ülkede etkisini göstermesiyle misyoner faaliyetleri gittikçe azalmış, Amerika'nın Nisan 1917'de İtilaf Devletleri safında savaşa katılmasıyla tamamen sona ermiştir.[29] 1915 yılından itibaren cephelerde yaralanan askerlerin tedavisi için mevcut hastaneler yeterli olmayınca pek çok cami ve okul, hastaneye çevrilmiştir. Talas'daki Amerikan Hastanesinin de yeterli olmaması nedeniyle 1916 yılında American Board'a ait bütün binalar askeri hastane olarak kullanılmaya başlamıştır. Özellikle Çanakkale Savaşı'nda yaralanan pek çok yaralı asker burada tedavi görmüş, hastanenin yakınlarında bir bölgede kurtarılamayan askerler için bir şehitlik oluşturulmuştur. 1919–1923 tarihleri arasında binalar, savaşta ailelerini kaybeden çocuklar için yetimhane olarak kullanılmış, 1923 tarihinden sonra yetim çocuklar başka bölgelere gönderilmiştir. 1925 yılında, Tarsus Amerikan Koleji'nde görevli misyonerler Talas'a gelerek okul binalarının durumunu incelemesi ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan orta dereceli bir okul açılmasını talep etmelerinin ardından, binalar "*Maarif Vekaletinin denetiminde olmak, kesinlikle din propagandası yapmamak, sadece İngilizce, sanat ve ticaret öğretmek şartıyla*" 1927 yılında Amerikan Board'a iade edilmiştir. Savaştan sonra Amerikan Kız Koleji bir daha açılmamış, 1928 yılında 25 erkek öğrenci ile "Talas Amerikan Ortaokulu" öğrenim vermeye başlamıştır. 1930–1967 yılları arasında tüm binalar Amerikan Hastanesinin ve Talas Amerikan Erkek Kolejinin yatakhane ve lojman binaları olarak kullanılmıştır. Öğrenci sayısındaki ve ödeneklerdeki azalmalar nedeniyle 1967 yılında Talas Amerikan Erkek Okulu da kapanarak uzun yıllar boyunca verilen eğitim çalışmaları son bulmuştur. Amerikan Hastanesi ise faaliyetlerini 1972 yılına kadar sürdürdükten sonra kapatılmıştır. 1974 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü tarafından alınan bu binalar, 1978 yılında ise Hacettepe Üniversitesi bünyesinden ayrılan Erciyes Üniversitesi'ne devredilmiştir.[30] 1980'den sonra onarım geçiren ve üniversite misafirhanesine dönüştürülen binalarda günümüzde restorasyon çalışmaları yapılmaktadır.

American Board'ın Kuzey ve Güney Kampüsünde çeşitli işlevlerle kullandığı 12 adet bina ve müştemilatlarının günümüze ulaştığı görülmektedir. Yukarı Talas Atatürk Caddesi'nden ulaşılan bu kampüsler, aynı bölgede konumlandırılmışlardır. Yürüme mesafesinde olan bu alanları, öğrenciler ve çalışanlar birarada aktif bir şekilde kullanmışlardır. Kuzey kampüsü günümüzde Kayseri Büyükşehir Belediyesi'nin, Güney Kampüsü ise Erciyes Üniversitesinin mülkiyetinde yer almaktadır. Güney kampüsünün bitişiğinde yer alan ve kiralanarak kullanılan yetimhane binası ise günümüzde özel mülkiyette olup bağ evi olarak kullanılmaktadır. Geleneksel Talas evlerinin önemli örneklerinden olan bu yapının kitabesinde Karamanlıca harflerle "Kilciyan Karaman Hanesi-1883" yazmaktadır. (Fotoğraf 10, 11).

[29] Şahin, *age,* s. 289.
[30] Hasan Özsoy, *Kayseri'deki Amerikan Misyoner Faaliyetleri ve Talas Amerikan Koleji*, Talas Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 1996, s. 65-66.

HISTORY STUDIES
1637
Volume 11
Issue 5
October
2019

Fotoğraf 10, 11. Yetimhane olarak kiralanan evin günümüzdeki durumu (2 numaralı bina)

Binalardaki kullanımların tarihi süreç içerisinde gelişiminin daha net anlaşılabilmesi için, Kuzey ve Güney Kampüsündeki yapılar ve alanlar, "Kız Okulu", "Erkek Okulu", "Anaokulu", "Amerikan Hastanesi", "Yetimhane", "Konaklama Yapıları" ve "Rekreasyon Alanları ve Müştemilatlar" olmak üzere 5 ana başlık altında incelenmiştir.Sağlık yapıları çalışma konusu dışında bırakılmış, binalar numaralandırılarak, bu işlevlerin hangi dönemlerde hangi binalarda sürdürüldüğü ile ilgili çözümlemeler yapılmıştır. Numaralandırma yapılırken binalar inşa tarihine göre kodlanmış, müştemilatlar kodlamaya dahil edilmemiştir (Çizim 3, 4).

Bu kapsamda vaziyet planı üzerinde verilen kodlamalar;

1 numaralı bina: Kız Okulu (1a: Yemek/Toplantı Salonu, 1b: Anaokulu)

2 numaralı bina: Yetimhane

3 numaralı bina: Dispanser

4 numaralı bina: Lojman (Dr. Dodd evi)

5 numaralı bina: Lojman (Misyoner evi)

6 numaralı bina: Hastane (Eskiden Fowle evi)

7 numaralı bina: Yazlık ev

8 numaralı bina: Erkek okulu (8a: Atölye, 8b: Dua Odası 8c: Jimnastik Salonu)

9 numaralı bina: Ahır+Lojman (Hemşire evi)

10 numaralı bina: Yatakhane

HISTORY STUDIES
1638
Volume 11
Issue 5
October
2019

Çizim 3. Kuzey Kampüsü vaziyet planı[31]

Çizim 4. Güney Kampüsü vaziyet planı[32]

[31] Çizim, H. Kozlu, 2018.

[32] Çizim, G. Büyükmıhçı, H. Kozlu, H. Eldek tarafından 2015 yılında hazırlanan rölöve çalışmalarından güncellenerek hazırlanmıştır.

HISTORY STUDIES
1639
Volume 11
Issue 5
October
2019

2.1. Talas Amerikan Kız Okulu ve Kullandığı Binalar

2.1.1. Aşağı Talas Kız Okulu

Kayseri istasyonunda görevli 2 misyoner aile, konaklama amacıyla 1868 yılında Talas'da Kibritçioğlu Konağı olarak anılan büyük bir binaya taşınmışlar ve bu evde, Talas'taki cemaatin kızlarına eğitim vermeye başlamışlardır. Bu konağın sofası aynı zamanda Talas cemaati tarafından şapel olarak da kullanılmıştır.[33] 1871 yılında resmi olarak kurulan Talas Amerikan Kız Okulu, 1872 yılında Talas Türaboğlu mahallesinde hem erkek hem de kızların eğitim aldığı, 7 yıllık eğitim süresi olan yatılı bir okul olarak hizmet vermeye başlamıştır.[34] 1873'de Kiçiköy mahallesinde bir okul binası ve şapel inşa edilerek Mr. Bartlett'in yönetiminde bir kız lisesi açılmış, bu gelişme ile birlikte öğrenci sayısında büyük artış olan okul[35] için bir yıl sonra geniş bir şapel ve ek odalar inşa edilmiştir.[36] Mr. Bartlett, 1874 tarihli raporunda, okulun önceki sıkışık ve yetersiz bölgesinden yeni binasına taşındığını, 25-30 öğrencili ve tek öğretmenli bir kız okulundan, 100 öğrencili bir karma okula dönüştürüldüğünü, artık Pazar ayinlerinin de bu okulun üst katındaki büyük toplantı salonuna alındığını belirtmiştir. 1875'te Talas Okulu, 4 bölümü, 5 öğretmeni, 230 öğrencisi olan, hem kızlara hem de erkeklere eğitim verilen yüksek kaliteli bir okul haline gelmiş, Kayseri merkezdeki 15 öğrencili kız lisesi de, Kayseri'ye yeni bir okul açılana kadar bu okulla birleştirilmiştir. O dönemde 300 kişiden oluşan Talas cemaatinin yarısının Ermeni, yarısının Rum olduğu ve okula devam edenlerin sadece Talas'taki cemaatten değil, yakın civardaki yerleşim birimlerinden de gelen öğrenciler olduğu belirtilmektedir.[37] Okulda eğitim gören kızlar için okul binasında veya bölgedeki misyoner evlerinde mekanlar sağlanarak barınma sorunları geçici olarak giderilmeye çalışılmıştır.[38]

1881'de Talas Han mahallesinde, içine bir yatılı kız okulu ve misyoner ailelerini yerleştirmek için birkaç bina yapmaya elverişli bir bahçe satın alınmış, binaların temelleri atılmış, ancak Babıali'den olumlu bir yanıt gelmediği için binaların inşaatı yarım kalmış, bahçe satılarak elden çıkarılmıştır.[39]

1888'de görevli misyonerler tarafından ABCFM'ye gönderilen bir mektupta, Talas'ın kurulduğu tepenin eteklerinde yer alan ve misyonerlerin ikamet ettiği ev tariflenmekte, 2 ailenin çok rahat kalabileceği, 1 sofa etrafında sıralanan odalardan oluşan, manzarası ferah, bahçeli bir taş evden övgüyle söz edilmekte, ancak aynı durumun okul için geçerli olmadığı, fiziksel koşulların çok yetersiz olduğu vurgulanmaktadır.[40] Bu evin, Fotoğraf 2'de tariflenen, Talas Karaman Bayırı'nın eteklerinde yer alan ev olduğu tahmin edilmektedir.

1889'a kadar Aşağı Talas'ta, geleneksel konut dokusu içerisindeki taş binalarda faaliyetini sürdüren Kız okulu, bu tarihte Aşağı Talas'tan ayrılarak Yukarı Talas'a taşınmıştır. Aşağı Talas'daki binaların yerleri tespit edilemediğinden günümüze ulaşıp ulaşamadıkları net bir şekilde belirlenememiş, dolayısıyla mimari çözümlemeleri yapılamamıştır. İncelenen kaynaklarda Aşağı Talas'taki bu binaların hangi bölgede bulunduğuna dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak yapılan sözlü tarih araştırmalarında ve 19. Yüzyıldaki tapu kayıtlarında (Fotoğraf 12) Talas Ali Saib Paşa Sokağı'ndaki bir binanın Protestan Okulu olarak tanımlandığı

[33] Şahin, *age,* s. 180.
[34] Demir, *agt,* s. 68, 150.
[35] PABCFM, *agb*, Reel: 589, No: 9.
[36] *Annual Reports*, 1874, Andover-Harvard Theologıcal Library Archives, Boston.
[37] Şahin, *age,* s. 108.
[38] PABCFM, *agb*, Reel: 589, No: 28.
[39] Şahin, *age,* s. 137-138..
[40] PABCFM, *agb*, Reel: 599, No: 558.

görülmektedir[41]. (Fotoğraf 13, 14) Geleneksel Kayseri Evleri yapım geleneğine ve plan şemasına uygun olarak kesme taş malzeme ile inşa edilen binanın, Talas'ta okul olarak kullanılan binalardan biri olduğu tahmin edilmektedir. Günümüzde ayakta olan yapı uzun yıllar konut olarak kullanıldıktan sonra boş bırakılmış, bu durumun etkisiyle tavan ve döşemelerinin bir kısmını kaybetmiştir.

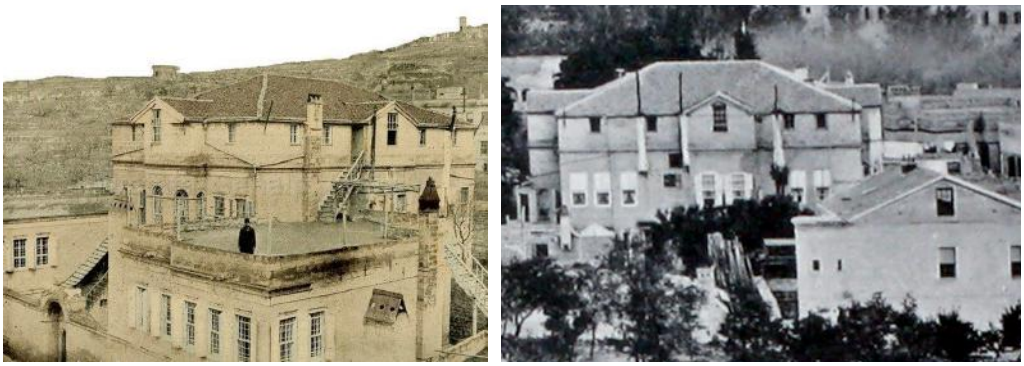

Fotoğraf 12, 13, 14. Tapu kayıtları[42] ve Ali Saib Paşa Sokağı'nda okul olarak kullanılan bina

HISTORY STUDIES
1641
Volume 11
Issue 5
October
2019

2.1.2. Yukarı Talas Kız Okulu ve Geçirdiği Mekansal Değişimler

1889 yılında, özellikle WBM'nin (The Women's Board of Mission) maddi destekleri ile Yukarı Talas bölgesinde, okula dönüştürmeye müsait, taş bir bina (1 numaralı bina) ve bahçesi satın alınmıştır.[43] 1874'te inşa edilmiş bir konak olan bu yapı, bölgedeki en gösterişli gayrımüslim yapılarından birisidir (Fotoğraf 15, 16). 1888'de, satın alınması planlanan bu konağın, Dr. William S. Dodd tarafından çizilen krokisi ABCFM merkezine gönderilmiş, (Çizim 5) yapı üzerinde gerekli tadilatlar yapıldıktan sonra, Talas Amerikan Kız Okulu 23 Eylül 1889 yılında öğrencilerine eğitim vermeye başlamıştır.[44] O tarihlerdeki belgelerde bu binanın, bölgede görevli misyonerlerin barınmaları için iki evin daha inşa edilebileceği, meyve ağaçları ile dolu 2 büyük bahçesi olduğu ifade edilmiştir.[45]

Fotoğraf 15, 16. Kız okulunun (1 numaralı bina) 20. yüzyıl başlarındaki[46] ve 1960'lı yıllardaki[47] görünümü

[41] Çeviri: Hüseyin Cömert
[42] Hüseyin Cömert arşivi
[43] Özsoy, *age,* s. 57.
[44] PABCFM, *agb*, Reel 606, No: 22.
[45] *Agb*, Reel 596, No: 703.
[46] M. Şenalp arşivi

Çizim 5. 1888'de, satın alınması planlanan konağın (1 numaralı bina), Dr. William S. Dodd tarafından çizilen krokisi.[48]

HISTORY STUDIES
1642
Volume 11
Issue 5
October
2019

Yapının konak olarak kullanıldığı dönemlere ait olan ve 1888 yılında hazırlanan kroki (Çizim 5) incelendiğinde, ana binanın yanında, yapıya bitişik olarak konumlandırılmış 2 küçük bina daha olduğu görülmektedir. Avlunun güneyinde bulunan yapı (1a), farklı dönemlerde derslik, yatakhane, yemekhane, toplantı salonu gibi farklı işlevlerle değerlendirilen bir yapı bölümüdür. Bahçe kotundan ulaşılan katta geniş bir mekan ve küçük bir oda bulunmaktadır. Bu kattaki tek kollu merdivenle ulaşılan avlu kotunda ise bazı mekanların kesme taş ile ve bölgenin yöresel kemer/tonoz sistemi (tol) ile kesme taştan, bazı mekanların kaya oyma yapım tekniği ile doğal taştan biçimlendirilmiş olduğu görülmektedir. Dr. Winkler, 1960'lı yıllarda avlu kotunda mutfak bulunmadığını, depo olarak kullanıldığını, zemin katın ise yatakhane amacıyla kullanıldığını belirtmiştir. O dönemlerde güney kampüsünde yemek işlevinin olmadığından, yemeklerin kuzey kampüsünde yenildiğinden bahsetmiştir. 1980'li yılardan sonra üniversite misfirhanesi olarak kampüsün düzenlenmesinin ardından bu binanın avlu kotu mutfak ve depolar, bahçe kotu ise yemek salonu olarak kullanılmaya başlamıştır (Fotoğraf 17, 18, 19) Avlunun kuzeyinde bulunan yapı (1b) ise ilk dönemlerde anaokulu ve meslek atölyesi olarak kullanılmış, sonraki dönemlerde de anaokulu ve lojman işlevleriyle değerlendirilmiştir. (Fotoğraf 20, 21, 22)

Fotoğraf 17, 18, 19. Karma kullanımlı bloğun (1a) bahçeden, avludan ve caddeden görünümü

[47] Digital Records, *agb*, ABAHTLS109
[48] Demir, *agt,* s. 253.

Fotoğraf 20, 21, 22. Anaokulu binasının (1b) avludan, bahçeden ve caddeden görünüşü

1892-1893 yıllarında, yatılı öğrencilerin barınabilmesi için inşaat çalışmalarına başlanmış ve binaya 3. bir kat ilave edilmiştir.[49] Farklı dönemlerde kız öğrencilerin yanısıra erkek öğrencilerin de eğitim gördüğü okulun yatılı öğrencilerinin konaklaması için de çoğunlukla bu bina değerlendirilmiş, yatakhane binası inşa edilene kadar (10 numaralı bina), öğrencilerin kalabalıklaştığı veya karma öğrenimin olduğu dönemlerde, dispanserin ve lojmanların üst katlarını da kullanmışlardır.

HISTORY STUDIES
1643
Volume 11
Issue 5
October
2019

1907 yılında erkek okulunun Kuzey Kampüsü'ne taşınmasından sonra eğitim ve konaklama işlevini daha konforlu şekilde sürdürmeye devam eden yapı, 1914 yılında 1. Dünya Savaşı'nın başlaması ve American Board'un tüm faaliyetleri durdurulmasından sonra uzun süre kullanım dışı kalmış, savaştan sonra Kız Okulu tekrar açılmamış, yapı günümüze kadar askeri hastane, yetimhane ve üniversite misafirhanesi işlevleri ile değerlendirilmiştir. (Şekil 2)

Şekil 2. Kız Okulu (1 numaralı bina) kullanım şeması

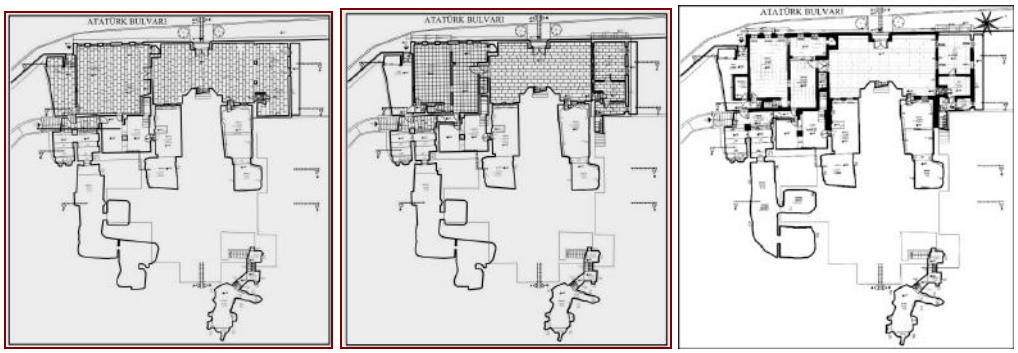
İnşa edildiği dönemde 19. yüzyıl geleneksel Kayseri evlerinin temel özelliklerini yansıtan yapı, bölgenin yerel malzemesi olan andezit ve bazalt tüfleri ile bodrum+2 kat olarak inşa edilmiştir. (Fotoğraf 23, 24, 25) Kolejin kullanımına geçtikten sonra 1893'de yatakhane olarak kullanılmak üzere, aynı yapım tekniği ve malzeme ile üçüncü bir kat daha ilave edilmiştir. Orijinalinde, geleneksel yapım tekniği ile uyumlu olarak düz toprak dam ile örtülü olan çatı, bu kat eklendikten sonra kiremit kaplı kırma çatıya dönüştürülmüştür.

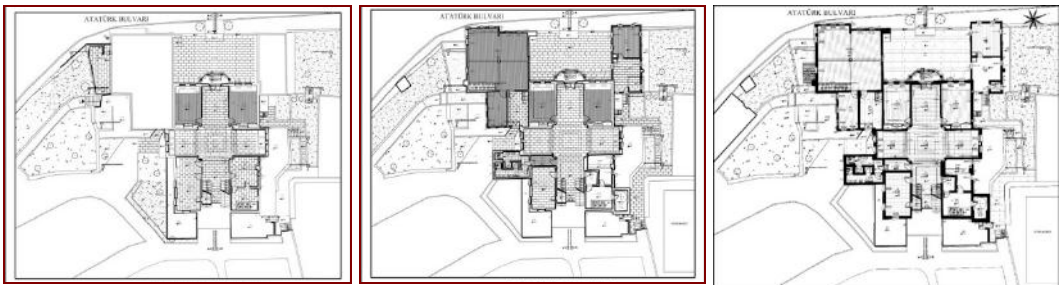
Fotoğraf 23, 24, 25. Kız okulu binasının günümüzdeki durumu

[49] PABCFM, *agb*, Reel: 606, No: 325, 448.

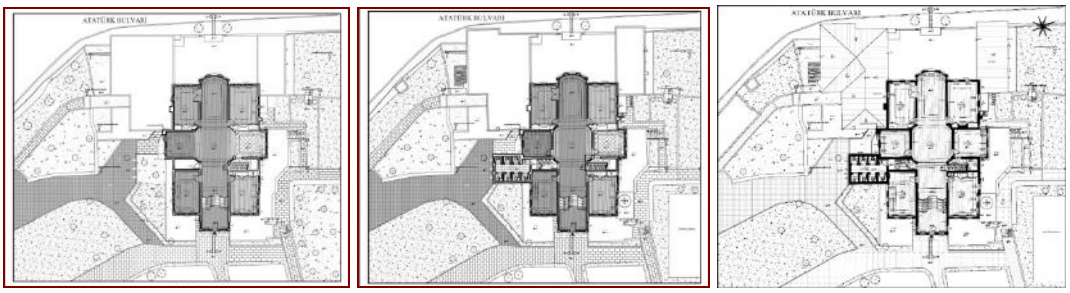
Ana binanın hem Atatürk Caddesi'ne açılan avludan, hem de bahçeden ulaşımı bulunmaktadır. Avludan zemin kat ve bodrum kata, bahçe kotundan 1. kata ulaşılmaktadır (Fotoğraf 26, 27). Bahçe katında, yan eyvanların kemerlerinin içi sonradan kapatılarak odaya dönüştürülmüş olmakla beraber, avlu kotundaki plan şeması aynen izlenebilmektedir.[50] (Çizim 6, 7, 8) İncelenen belgelerin değerlendirilmeleri sonucu, avlu kotu ve bahçe kotundaki mekanların, Kız Okulu'nun dershaneleri olarak kullanıldığı, zaman zaman öğretmenlerin konaklamaları için de değerlendirildiği düşünülmektedir. Dr. Winkler, bu kattaki odalarda öğretmenlerin konakladığını, kapatılan eyvanların ise 1960'lı yıllarda da o durumda olduğunu belirtmiştir. Bu durum, yan eyvanların kapatılarak odaya dönüştürülmesi işleminin kolej döneminde olduğunu göstermektedir.

Çizim 6. Kız Okulu bodrum katın konak dönemi, kolej dönemi ve günümüz kullanımları [51]

Çizim 7. Kız Okulu avlu kotu/zemin katın konak dönemi, kolej dönemi ve günümüz kullanımları [52]

Çizim 8. Kız Okulu bahçe kotu/birinci katın konak dönemi, kolej dönemi ve günümüz kullanımları [53]

[50] Kozlu ve diğ., *age,* s. 41-54.
[51] Kozlu ve diğ., *age,* s. 41-54.
[52] Kozlu ve diğ., *age,* s. 41-54.
[53] Kozlu ve diğ., *age,* s. 41-54.

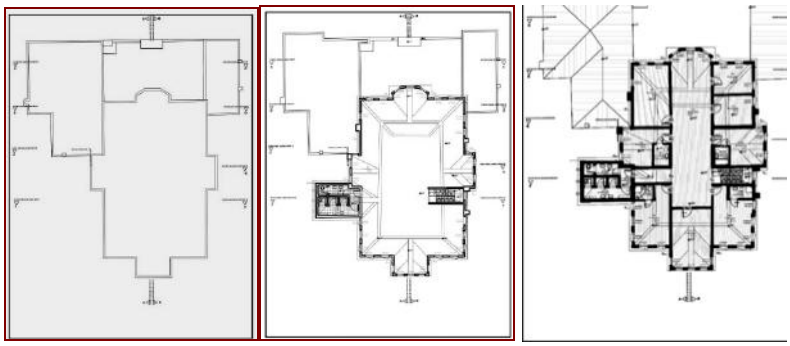
HISTORY STUDIES
1644
Volume 11
Issue 5
October
2019

Fotoğraf 26, 27. Zemin kat ve birinci kat sofa görünümleri

İkinci kat, kolej döneminde tek mekandan oluşan bir yatakhane olarak kullanılmış, ancak 1980'li yıllarda yapılan onarımlarda, muhdes duvarlarla bölünerek, odaların sofaya açıldığı ve alt kattaki iç sofalı plan şemasının devamı niteliğinde bir kullanıma dönüşmüştür (Çizim 9). Kat yüksekliği diğer katlara nazaran daha alçaktır. Okulun eski fotoğrafları incelendiğinde, bu kattaki pencerelerin daha küçük olduğu görülmektedir. (Fotoğraf 15, 16) Bu durum, sonraki yıllarda pencerelerin genişletildiğini göstermektedir.

HISTORY STUDIES
1645
Volume 11
Issue 5
October
2019

Çizim 9. Kız Okulu ikinci katın konak dönemi, kolej dönemi ve günümüz kullanımları[54]

Bodrum kata 5 farklı noktadan ulaşım bulunmaktadır. Bodrumun 1. giriş noktası bahçeden inen bir merdivendir. Bu bölümün, 1898 çiziminde okulun yanında olduğu görülen (Çizim 2) ve kolejin mülkiyetine katıldıktan sonra yıkılan evin bodrum katı olduğu düşünülmektedir. Bu merdivenle inilen mekanlara, ayrıca caddeden ulaşılan küçük bir avlu aracılığıyla ikinci bir giriş bulunmaktadır. Bu avluda bulunan ocak, mekansal kurgu ve kapının durumu, bu girişin konak ve kolej döneminde servis girişi olarak kullanıldığını göstermektedir. Bodrum kata üçüncü ulaşım yemekhane bloğundan inen bir merdiven, 4 ulaşım ise hamam bölümünden inen bir merdiven ile sağlanmaktadır. Ayrıca (hamam bölümünün altındaki mekan hariç) tüm mekanlara ana binanın avlusundan da ulaşılabilmektedir. Bodrum kattaki bu mekanlar, farklı dönemlerde mahzen, depo v.b. amaçlarla kullanılmışlardır. (Çizim 6)

2.2. Talas Amerikan Anaokulu ve Geçirdiği Mekansal Değişimler

Kayseri istasyonunda ilk anaokulu 1889 sonbaharında Aşağı Talas bölgesinde açılmıştır.[55] Demir'e göre; Osmanlı arşiv vesikalarında bu anaokulu, Talas'ın aşağı bölgesinde yer alan Han

[54] Kozlu ve diğ., *age,* s. 41-54.

mahallesinde, Amerikalıların idaresinde üst kısmı ibadethane, alt kısmı sıbyan okulu olarak kullanılan bir hanedir. Kuruluşu sırasında ferman-ı âli alınmamış olan okulun hem öğretmenlerinin hem de mezunlarının diplomalarının Osmanlı maarif memurları tarafından onaylandığına dair bir kayda rastlanmamıştır.[56]

11 yıl hizmet veren anaokulu (1b numaralı yapı), Talas'ta Gregoryen Ermenilerin de kendilerine ait bir okullarının bulunması ve bu nedenle her geçen yıl öğrenci sayısının düşmesi nedeniyle 1901'de bir süre kapatılmış, 1903'te tekrar açılmıştır.[57] Yeniden açıldığında 30'un üzerinde öğrencisi olan anaokulu için Talas'ta yeri belirlenemeyen bir bölgede 3 yıllığına bir bina kiralanmıştır.[58] Bu tarihten sonra anaokulunun hangi binada işlevini sürdürdüğüne dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Kız okulu olarak kullanılan konak ilk satın alındığındaki kroki incelendiğinde (Çizim 5), anaokulu bloğunun sadece bahçe kotu planında çizildiği görülmektedir. Ancak bina yerinde incelendiğinde ve strüktürel olarak bu durumun mümkün olmadığı düşünülünce, krokide bir eksiklik olduğu varsayılmaktadır. Avlunun kuzeyinde konumlanan bu binanın avluya bakan cephesindeki doldurulmuş kemerler, avlu kotunun, konak olarak kullanıldığı dönemlerde, bölgede "köşk" olararak isimlendirilen ve yaz aylarında açık oturma alanı olarak değerlendirilen mekan olduğunu göstermektedir. Kolej döneminde köşkün avluya bakan kemerlerinin arası doldurulmuş, üzerine, bahçeden ulaşılan bir kat daha eklenmiş, anaokulu ve endüstri okulu (atölye) olarak kullanılmıştır. Anaokulunun ve endüstri okulunun her dönemde açık olmadığı göz önünde bulundurulduğunda, yapının dönem dönem öğretmenler veya misyonerler tarafından lojman olarak değerlendirildiği de kuvvetli bir ihtimaldir. Dr. Winkler ile yapılan görüşmede, bu binada 1960'lı yıllarda hastanenin kapıcısının oturduğunu belirtmesi de bu düşünceyi güçlendirmektedir. Yapı Erciyes Üniversitesinin mülkiyetine geçtikten sonra da bu bina personel lojmanı olarak kullanılmaya devam etmiştir (Fotoğraf 20, 21, 22)

HISTORY STUDIES
1646
Volume 11
Issue 5
October
2019

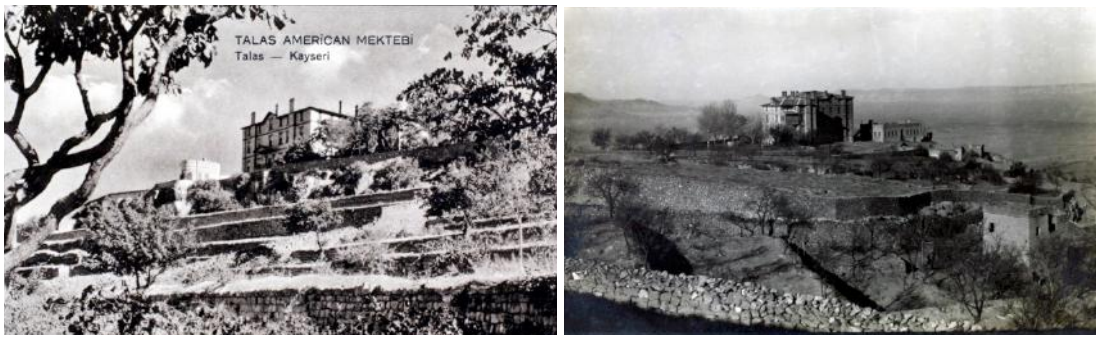
2.3. Talas Amerikan Erkek Okulu ve Geçirdiği Mekansal Değişimler

Osmanlı arşivlerinde Talas Amerikan Erkek Okulu'nun kuruluş tarihi 1871 tarihi olarak kabul edilmekle birlikte Amerikan Board belgelerinde 1871 yılında bu okulun faaliyete geçtiğine dair bir ibareye rastlanılmamıştır.[59] Bu okulun kuruluş tarihi olarak konuyla ilgili bazı çalışmalarda 1889 tarihi ile karşılaşılmakla birlikte,[60] Amerikan Board yıllık istasyon çizelgesinde, Talas'da ilk ve orta dereceli bir erkek okulunun ilk olarak 50 öğrencisiyle birlikte 1897 yılında eğitime başladığı belirtilmiştir.[61] 23 farklı kasaba ve köyden gelen bu öğrencilerin 57'si yatılı olarak eğitimlerini sürdürmüşlerdir.[62]

İlk kurulduğu yıllarda Kız Okulu ile aynı kampüste eğitime devam eden Erkek Okulunun ihtiyaçlarını karşılamak ve yapılması düşünülen ek binanın masraflarını karşılamak amacıyla 1902'de Amerikan Board aracılığıyla bazı Protestan kiliseleri ve cemaat, bağışçılar aracılığıyla maddî destek vermeye çalışmışlardır.[63] Fakat yapılması düşünülen binanın maliyetinin yüksek olması nedeniyle[64] 1904'de üç yıllığına Aşağı Talas bölgesinde, bakımsız, taş duvarlı, oyun bahçesi olmayan ve yatakhane sıkıntısının yoğun olarak yaşandığı bir bina kiralanmıştır. Ancak

[55] Şahin, *age,* s. 176.
[56] Demir, *agt,* 181.
[57] Şahin, *age,* s. 244, 257.
[58] PABCFM, *agb*, Reel: 618, No: 72, 73.
[59] Demir, *agt,* 149.
[60] Stone, F. A., *age,* s. 90.
[61] PABCFM, *agb*, Reel: 607, No: 410, 411.
[62] *Agb*, Reel 606, No: 849.
[63] *Agb*, Reel: 618, No: 43
[64] *Agb*, Reel: 618, No: 55

raporlarda, binanın fiziki yetersizlikleri ve bakımsızlığı nedeniyle, 3 yıllığına kiralanmasına rağmen, kısa bir süre içinde buradan da taşınabilecekleri ifade edilmiştir.[65] 1906–1907 yılına ait Talas Amerikan Erkek Okulu raporunda yaklaşık altı yıl önce toplanmaya başlayan yardımların 10.000 $ ulaşmasıyla, aynı mahallede, Güney Kampüsünün yakınında, manzaralı, yüksek bir noktada (Fotoğraf 28, 29) bulunan bir arsa alınıp, yeni bir okul binasının yapılması için çalışmaların başladığı ve 1906 yazında inşaat ruhsatının alındığı, ayrıca bu binanın yanına küçük bir jimnastik salonu da yapılabileceği belirtilmiştir.[66] (Fotoğraf 30) İnşaatla birlikte su ihtiyacı da düşünülerek 500 m3 kapasiteli bir mahzen kazılarak içme suyu deposu olarak kullanılmaya başlamıştır.[67]

Fotoğraf 28, 29. Talas Erkek Okulu ve konumlandığı arazi[68]

Fotoğraf 30, 31. Jimnastik salonu girişi, kolej binası ve yanında atölye binası[69]

1907 yazını Aşağı Talas bölgesindeki eski binalarında geçirmek zorunda kalan Talas Amerikan Erkek Okulu'nun öğrencileri, bazı yerlerin sıvasız olmasına ve 4. katta yatakhane olarak kullanılması düşünülen bölümün tamamlanmamasına karşın, eski binanın ihtiyaçları karşılayamamasından dolayı 2 Ekim 1907 yılında yeni binalarına (8 numaralı bina) taşınarak eğitime başlamışlardır.[70] (Fotoğraf 31, 32, 33)

[65] *Agb*, Reel: 618, No: 75
[66] *Agb*, Reel: 618, No: 126
[67] *Agb*, Reel: 618, No: 132
[68] Digital Records, *agb*, ABAHTLS0009, ABAHTLS011.
[69] Digital Records, *agb*, ABAHTLS018, ABAHTLS008
[70] PABCFM, *agb*, Reel: 618, No: 126

HISTORY STUDIES
1647
Volume 11
Issue 5
October
2019

Fotoğraf 32, 33. Talas Amerikan Erkek Okulu'nun günümüzdeki durumu

Yeni binaya taşındıktan sonra gönderilen 1908 tarihli raporda; 4 dönümlük bir üzüm bağı satın alınması, bağın etrafına taş duvarlar inşa edilmesi, toplam kapasitesi 170.000 galon olan, sert kayalardan iki geniş su deposu yapılması, 55x75 ft. ölçülerinde, 4 katlı, tamamlandığı zaman 100 yatılı öğrenci alabilecek şekilde bir okul binası inşa edilmesi, misyonerlerin kalması için bodrum ve çatı katının yanı sıra 10 odası olan bir ev yapılması, iki odalı bir hamam yapılması, okula yeni mobilyalar alınması, içerisinde tuğla fırın, ambar, ahır ve kümes olan 50x38 ft. boyutunda taş bir bina inşa edilmesi ve 10x16 ft. boyutunda taş bir yapı inşa edilmesi için 14000 dolar harcama yapıldığı anlatılmaktadır.[71] 1912 tarihli raporda ise havası ve suyu bakımından Aşağı Talas bölgesine göre daha sağlıklı olan bu okulda öğrencilerin başarılarının arttığı vurgulanmıştır. Bu dönemde yeni binanın tavan ve duvar sıvalarının yapımı devam etmiş, bahçede birtakım düzenlemeler yapılmaya devam edilmiştir. 1914 yılında 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Talas Erkek Okulu'nda da eğitim durdurulmuş, binalar askeri hastane ve yetimhane olarak kullanılmış, 1928 yılında Erkek okulu tekrar açılmıştır.[72]

Talas Amerikan Koleji Mezunları Derneği arşivlerinde elde edilen bir belgede, 1927-1953 yılları arasında Talas'ta çalışan Dr. Nilson'un anılarından bahsedilmekte, kendisinin tenis kortunu aktif bir şekilde kullandığı, doktorluktan kalan zamanlarında kolejin yapı ekibinde de çalıştığı, bu esnada su mahzenlerinin genişletilmesi, çatı kiremitlerinin yenilenip yerine ruberoit döşenmesi, işlerinde görev aldığı belirtilmektedir.[73] 1967 yılına kadar aynı kampüste eğitim ve konaklama faaliyetlerini sürdüren Talas Amerikan Erkek Okulu, 1967 yılında kapatılmıştır. Kapandıktan sonra Gençlik ve Spor Bakanlığı'na devredilen kuzey kampüsü binaları, 2012 yılına kadar Beden Terbiyesi Binaları ve Güreş Eğitim Kampı olarak kullanılmıştır. Bu tarihte Kayseri Büyükşehir Belediyesi'ne devredilen binalar, geçirdikleri restorasyon çalışmasından sonra Belediyeye ait eğitim merkezi olarak hizmet vermeye devam etmektedir. (Şekil 3) Bu süreçteki mekansal değişimler Çizim 10'da görülmektedir.

Şekil 3. Erkek Okulu (8 numaralı bina) kullanım şeması

[71] *Agb*, Reel: 618, No: 132.
[72] Demir, *agt,* s. 177-179.
[73] Ülkü Altıner, *Talas Okulunun Tarihçesi, Talas Amerikan Koleji Mezunları Derneği Arşivi*, Kayseri, 1950.

HISTORY STUDIES
1648
Volume 11
Issue 5
October
2019

Çizim 10. Erkek Okulunun (8 numaralı bina) 19. yüzyıldaki ve 2000'li yıllardaki kullanımları[74]

HISTORY STUDIES
1649
Volume 11
Issue 5
October
2019

2.4. Yatakhane Binası ve Geçirdiği Mekansal Değişimler

1897 yılından sonra Erkek Okulu, Anaokulu ve İlkokul bölümleri de faaliyette olan kolejin, 1905 yıllarında öğrenci sayısının 95'e çıkması ile birlikte okulda yatılı öğrenciler için yine yatakhane problemlerinin başladığı görülmektedir.[75] 1907'de Erkek okulunun yeni binasına taşınmasının ardından, kız öğrenci sayısı 175'e çıkmış, hem dershane hem de yatakhane olarak kullanılan binaların yetersiz kaldığı vurgulanan raporlarda Kız okulu için ek binaların inşaatına ihtiyaç duyulduğu, 4 katlı bir yatakhane binasının (10. Bina) yapılmasının planlandığı belirtilmiştir.[76] Gerekli para bulunduktan sonra 1911 yılında yeni binalar inşa edilmeye başlamıştır. Bu yapılardan birisi olan 10. Bina öğrenciler ve öğretmenler için yatakhane olarak kullanılmıştır. İnşaatı bitirilen yeni binalardan birisi olan bu binanın üst katı ve dispanser binasının (3. bina) çatı katının, kız öğrencilerin kalması için düzenlendiğine dair bir yazışma bulunmaktadır.[77] 1913'e kadar hızlı bir şekilde inşaatı devam eden diğer binalar da, bir taraftan Kız Okulunun dershane, yemekhane, yatakhane, okuma salonu ihtiyacını karşılarken, bir taraftan da doktorlar ve öğretmenler için lojman olarak değerlendirilmiştir.[78]

1914'te 1. Dünya Savaşı sırasında eğitimde uğranan kesinti sonucu diğer binalar gibi yatakhane binası da boşaltılarak devlete devredilmiş, savaştan sonra askeri hastane ve yetimhane olarak kullanılmıştır. Bu dönemlerdeki savaş şartları ve ekonomik durum gözönünde bulundurularak, binalarda büyük tadilatlar yapılmadığı, mevcut haliyle değerlendirildiği tahmin edilmektedir. 1928'de kolejin tekrar açılması ile birlikte bina, öğrenci yatakhanesi olarak kullanılmaya devam etmiştir.

[74] Çizim: Mimar Aziz Güngör/BEL-MA Mimarlık/ Kayseri Büyükşehir Belediyesi Arşivi
[75] Osman Eravşar, *Seyahatnâmelerde Kayseri*, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri, 2000, s. 259.
[76] PABCFM, *agb*, Reel: 618, No: 125-126.
[77] Okulun kapandığı yıllarda Amerikan Hastanesinde çalışan son doktor Warren Winkler, 2014 yılında gerçekleştirilen sözlü görüşme esnasında, belgede bahsedilen binaların 3. ve 10. Bina olduğunu doğrulamıştır.
[78] PABCFM, *agb*, Reel: 628, No: 163, 164, 165.

Güney kampüsü içerisinde yer alan ve büyük bir hastane olarak kullanılan 6 numaralı binanın yanmasının ardından yatakhane binası boşaltılmış, savaş, tehcir ve mübadele sonucu azalan öğrenci sayısının da etkisiyle öğrenciler diğer binalara yerleştirilmiş, 10 numaralı bina 1931 yılında hastane olarak kullanılmaya başlamıştır. Dr. Wilson Dodd'un 1932 tarihli raporu incelendiğinde, bu binadan, eskiden okula ait olup günümüzde hastane olarak kullanılan bina olarak bahsedilmiş, son rapordan beri (1930-1931) yeniden şekillendirilerek gerçek bir hastaneye dönüştürüldüğü anlatılmıştır. (Fotoğraf 34) Ayrıca yerel müteahhitin ısıtma sistemini zamanında yapamaması nedeniyle kışın bina ile meşgul oldukları, binanın eskimesi nedeniyle yeni bir hastane binasına daha ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.[79] Eski hastane binası yangında yıkıldıktan sonra hastane işlevinin 1931 yılında 10 numaralı binaya taşındığı düşünülürse, yangının tarihinin 1930 civarlarında olduğu düşünülmektedir.

Yeni taşınılan bu bina için, 1932-1933 yıllık raporda şu ifadeler bulunmaktadır.[80]

> "…Yeni bina popüler hale geldi ve hasta sayısı ilkbahara kadar epeyce arttı. Bu nedenle birçok hastayı reddetmek ve ertelenebilecekler için bekleme listesi tutmak zorunlu hale geldi. Binaya eklenen balkonlar oldukça makbule geçti. Sobayla ısıtılan eski bina ile karşılaştırıldığında, bu binada odalar arasında rahatça hareket etmeyi mümkün kılan merkezi ısıtma merkezinin düzenlenmesi çok takdir edildi ve binayı daha da yaşanabilir hale getirdi."

1943 yılında hastanenin kapatılmasının ardından bina boşaltılmış, sağlık hizmetleri dispanser binasında yürütülmeye devam etmiştir. 1927-1953 yılları arasında Talas'ta çalışan Dr. Nilson'un anılarında eski hastane binasının onarılıp okula çevrilmesi işlerinde görev aldığı belirtilmektedir.[81] Dr. Nilson'un inşaatında görev aldığı bina, hastane kapatıldıktan sonra tekrar tadilat görmüş, yatakhane binası olarak yeniden kullanılmaya başlamıştır.[82] Ancak bu onarım esnasında ne tür değişiklikler yapıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. 10 numaralı bina ise tekrar yatakhane olarak kullanılmaya başlamıştır. Dr. Winkler 1960'lı yıllarda bu binada bekar öğretmenlerin kaldığını belirtmiştir. 1980 yılına kadar boş kalan bina, bu tarihten 2017 yılına kadar üniversite misafirhanesi olarak kullanılmış olup, 2017'den beri restorasyon çalışmaları devam etmektedir. (Fotoğraf 35, 36)

Fotoğraf 34, 35, 36. 10 numaralı binanın hastane olarak kullanıldığı dönemde[83] ve günümüzdeki görünümleri

Yapıdaki işlev değişim süreci incelendiğinde, hemen hemen her dönemde yatakhane işlevinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. (Şekil 4) Askeri Hastane, Yetimhane ve Amerikan Hastanesi olarak kullanıldığı dönemlerde büyük mekansal değişiklikler gerçekleştirilmediği düşünülmektedir. Ancak balkonların ve merkezi ısıtma sisteminin, Amerikan Hastanesi olarak

[79] Dodd (b), *age,* s. 2.
[80] *Digital Records, agb,* ABAASR0002082001.
[81] Altıner, *age,* s. 5.
[82] Şahin, *age,* s. 256.
[83] Dodd (b), *age,* s. 1.

HISTORY STUDIES
1650
Volume 11
Issue 5
October
2019

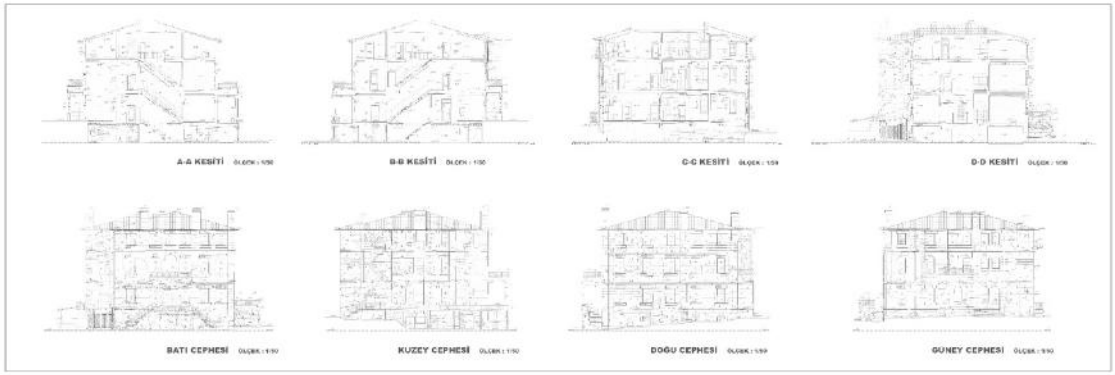
kullanıldığı dönemlerde eklendiği bilinmektedir. Yapıdaki en büyük mekansal değişim, 1980 yılında üniversite mülkiyetine geçirildikten sonra olmuştur. Yapının ana strüktürü değiştirilmemiş, ancak misafirhane kullanımına uygun olacak şekilde geniş mekanlar bölünerek küçültülmüş, her odaya banyo eklenmiştir (Çizim 11, 12).

Şekil 4. Yatakhane (10 numaralı bina) kullanım şeması

Çizim 11. Yatakhane binasının (10 numaralı bina) 1960'lı yıllarda[84] ve günümüzdeki kullanım durumu[85]

Çizim 12. Yatakhane binası(10 numaralı bina) kesit ve cepheleri[86]

[84] Çizim, Gonca Büyükmıhçı ve Hale Kozlu tarafından Dr. Warren Winkler ile İstanbul Amerikan Hastanesi'nde yapılan görüşme sonucu, yapının o yıllardaki kullanımına dair anlatımlardan yararlanarak hazırlanmıştır.
[85] Rölöve çalışmaları, 2013, Proje müellifi: Gonca Büyükmıhçı, Hale Kozlu, Ölçüm ekibi: E.İ. Survey (Ertan İlter), Hale Kozlu, Sevde Güner, Ayşegül Kılıç, Çizim ekibi: Hale Kozlu, Sevde Güner, Ayşegül Kılıç

HISTORY STUDIES
1651
Volume 11
Issue 5
October
2019

2.5. Fowle Evi ve Geçirdiği Mekansal Değişimler

Talas Kız Okulunun Yukarı Talas'taki konağa taşınmasının hemen ardından,1890 yılında, okulun bahçesine, misyoner Fowle ailesi için küçük ve kullanışlı bir ev inşa edildiği belirtilmektedir (6 numaralı bina) Fowle ailesinin evi 10 yıl boyunca lojman olarak hizmet verdikten sonra, tadilat ve eklemeler yapılarak hastane binasına dönüştürülmüştür.[87]

Hastane dönüşümünün gerçekleştirilebilmesi için 1900 yılında yeni bir hemşire evi yapmak için ruhsat istenmiş, bu evin yanında bulunan ve daha önce Fowle ailesi için inşa edilen evin yanına da ahır ve çamaşırhane bölümlerinin eklenmesi, ayrıca düz çatının kiremitli çatıya dönüştürülmesi için tadilat izni talep edilmiştir. İzin çıkmasının ardından da ahır ve çamaşırhanenin üzerine birkaç oda eklenmesi için başvurulmuş ve olumlu yanıt alınmıştır. Tüm bu izinlerle birlikte, mevcut 3 katlı konuta eklenen çatı katı, 4. kat olarak değerlendirilmiş, ahır ve çamaşırhane olarak eklenen bölümlere 1 kat daha eklenmiş, sonuçta parça parça yapılan onarımlarla gösterişli, sağlam ve kullanışlı bir bina elde edilmiştir. (Fotoğraf 37, 38, 41) Osmanlı hükümetinden hastane ruhsatı olmasa bile bu bina hastane binası olarak kullanılmaya başlamış, yazışmalarda The American Christian Hospital olarak anılmaya başlamıştır.[88]

Fotoğraf 37, 38. Fowle evinin hastaneye dönüştürüldükten sonraki fotoğrafları[89]

Yapı 1930'lu yıllarda geçirdiği bir yangın sonucu tamamen yıkılmış olup günümüzde sadece zemin kat, bodrum kat ve 1. katın küçük bir kısmı ayaktadır. (Fotoğraf 39, 40) Bodrum kat incelendiğinde, geleneksel Kayseri evlerinde de sıklıkla rastlanan kaya oyma mahzenlerin bulunduğu görülmektedir. Bu mekanların ve bodrum kata ulaşımı sağlayan merdivenlerin yer aldığı odaların, yapının ilk yapıldığı ve konut olarak kullanıldığı döneme ait olduğu düşünülmektedir. Zemin katta bulunan odalar, hala hastane olarak kullanıldığı döneme dair izler barındırmaktadır. Yapının hastane olarak kullanıldığı dönemlere ait fotoğrafları incelendiğinde ana giriş kapısının merdivenlerle yükseltilerek vurgulandığı görülmektedir. Bu merdivenlerin bir kısmı günümüzde hala mevcuttur (Çizim 13)

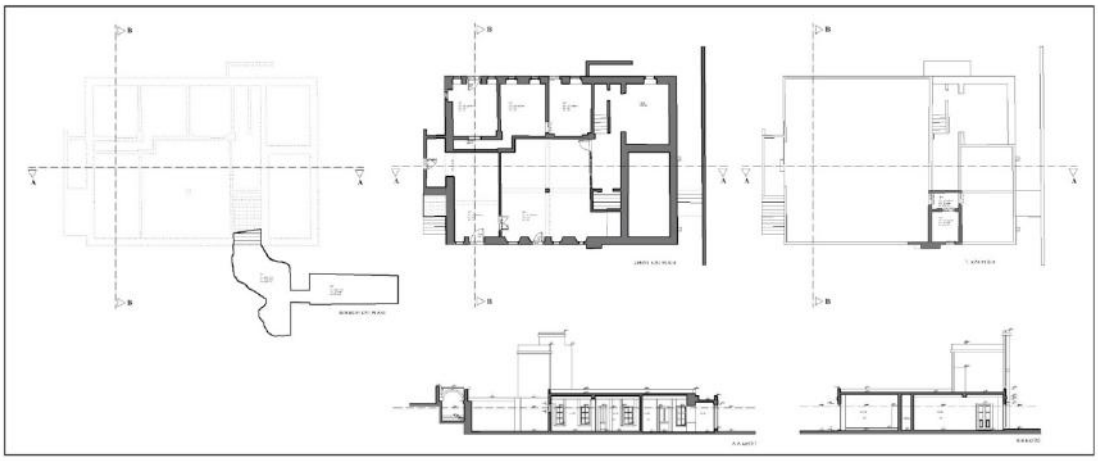
HISTORY STUDIES
1652
Volume 11
Issue 5
October
2019

[86] Rölöve çalışmaları, 2013, Proje müellifi: Gonca Büyükmıhçı, Hale Kozlu, Ölçüm ekibi: E.İ. Survey (Ertan İlter), Hale Kozlu, Sevde Güner, Ayşegül Kılıç, Çizim ekibi: Hale Kozlu, Sevde Güner, Ayşegül Kılıç
[87] Şahin, *age,* s. 188, 238.
[88] *Age,* s. 233-238.
[89] Hoover, *age,* s. 4, William Dodd (a), *Medical Missionary Work at Cesarea*, (Records of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, affiliates, and successor organizations in Turkey and the Balkans, 1825-1999. American Research Institute in Turkey, United Church of Christ, SALT Research, 1908), s. 1.

Fotoğraf 39, 40. Fowle evinin hastaneye dönüşmüş halinin günümüzdeki durumu

HISTORY STUDIES
1653
Volume 11
Issue 5
October
2019

Çizim 13. Fowle evinin hastaneye dönüşmüş halinin günümüzdeki durumunu gösteren çizim[90]

Dr. Warren Winkler, her ne kadar yapının büyük çoğunluğu yok olmuş olsa da 1960'lı yıllarda 1. katın bir bölümünün ayakta olduğunu, bu katın işçiler tarafından lojman olarak kullanıldığını, alt katta ise çamaşırhane bulunduğunu belirtmiştir (Şekil 5). Amerikan Board'un bölgeden ayrılması, uzun zaman bol kalması ve üniversite mülkiyetine geçtikten sonra da kullanılmaması, yapının daha da harap hale gelmesine neden olmuştur.

Şekil 5. Fowle evi/Hastane (6 numaralı bina) kullanım süreci

[90] Rölöve çalışmaları, 2013, Proje müellifi: Gonca Büyükmıhçı, Hale Kozlu, Ölçüm ekibi: Hale Kozlu, Sevde Güner, Ayşegül Kılıç, Çizim ekibi: Hale Kozlu, Sevde Güner, Ayşegül Kılıç

2.6. Dr. Dodd Evi ve Geçirdiği Mekansal Değişimler

1892 yılında, Kız Okulunun yanında bulunan bir bağ satın alınmış, bu bağ hem Fowle ailesinin evinin sokakla irtibatını güçlendirmiş, hem de yeni binalar inşa edilmesine imkan sağlayacak bir arsa elde edilmiştir.[91] O dönemlerde hastanenin kuruluşu için görevli olan D. Dodd tarafından 1891'de yazılan bir mektupta[92]; ilk etapta Fowle ailesinin lojmanında (6 numaralı bina) misafir olduklarını, daha sonra taşındıkları okul binasında (1b numaralı bina) onlarla birlikte bir misyoner ailenin daha kaldığından, bu durumun onları çok zorladığı için kampüs dışında kiralık bir ev bakmak zorunda kaldıklarından, o nedenle diğer lojman binasının (4 numaralı bina) en geç sonbahara bitirilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Yine 1892'de yazdığı bir mektupta ise Amerikan Board'dan gelen ödenek sayesinde dispanserin yanındaki ara sokaktan girilen bir ev inşa edildiğini ve o kıştan önce içine girmeyi umdukları belirtilmektedir.[93] (Fotoğraf 41, 42)

Yapı, 1. Dünya Savaşı'na kadar doktor evi olarak kullanılmaya devam etmiş, savaş esnasında boşaltılmıştır. Savaştan sonra tüm diğer binalar gibi askeri hastane ve yetimhane olarak kullanılan bina, 1928'de binaların Amerikan Board'a yeniden devredilmesinin ardından okul müdürünün evi olarak kullanılmaya devam etmiştir. Bu dönemde zemin kat mekanları ofis, öğrenci kabul salonu, mutfak ve yemek salonu olarak kullanılırken, üst kat ve çatı katı yatak odalarına ayrılmıştır.[94]

Fotoğraf 41, 42 .Dr. Dodd Evi (4 numaralı bina) ve yıkılan hastane binasının (6. Bina) 1915 yılındaki[95] ve Dr. Dodd evinin 1960'lı yıllardaki[96] durumu

1972 yılında misyonerlerin bölgeden ayrılmasının ardından uzun süre boş kalan bina, 1980 yılında kampüsün üniversiteye devredilmesinin ardından lojman olarak kullanılmaya başlamıştır. (Şekil 8) Yapının duvar ve tavanlarındaki izler, zemin kat ve 1. kattaki mekanların bölünerek farklı odalar halinde kullanıldığını göstermektedir. (Çizim 14) Genel olarak binanın strüktürel yapısı ve cephe bütünlüğü korunmakla birlikte, yola bakan üst kat balkonunun tepe penceresinin damla formunun değiştirildiği, dikdörtgen bir pencere olarak genişletildiği, bahçeye bakan cephenin balkonunun ise ahşap doğramalarla kapatıldığı görülmektedir. (Fotoğraf 43, 44, 45)

[91] Şahin, *age,* s. 238.
[92] PABCFM, *agb*, Reel: 609, No: 50.
[93] PABCFM, *agb*, Reel: 609, No: 65.
[94] Warren Winkler, sözlü görüşme, 2014
[95] Şahin, *age,* s. 287.
[96] Digital Records, *agb*, ABAHTLS109

Fotoğraf 43, 44, 45. Dr. Dodd Evi genel görünümü

Çizim 14. Dr. Dodd Evi (4 numaralı binanın) günümüzdeki durumunu gösteren çizimler[97]

Şekil 8. Hemşire Evi (9 numaralı bina) kullanım süreci

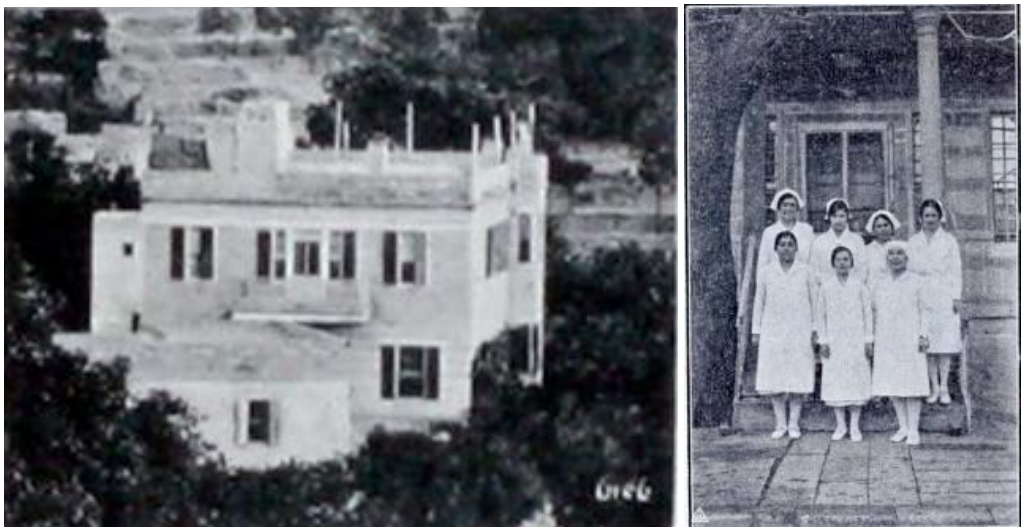
2.7. Misyoner Evi ve Geçirdiği Mekansal Değişimler

Konut olarak kullanılan bu yapının (5 numaralı bina) hangi tarihte inşa edildiğine veya kullanım sürecine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Dr. Dodd'un 1898 tarihli çiziminde (Çizim 2) "Missionary Residence" olarak tanımlanan bu yapı mevcuttur. Dolayısıyla, Güney kampüsüne taşınılan 1889 ile 1898 tarihleri arasında bir süreçte inşa edilmiş olmalıdır. Dr. Dodd'un 1908 tarihli raporunda, hastane binasının (6. bina) arkasında yer alan bahçeye doktorlar için bir konut inşa edilmesi önerilmiştir.[98]. Ancak 1898 tarihinde çizimde mevcut olan yapı dışında alanda başka bir yapı bulunmamaktadır. O nedenle bu belgede bahsi geçen önerinin kabul edilmeyerek inşa edilmediği, ya da Misyoner Evi olarak anılan bu binanın genişletilmesinin veya yeniden düzenlenmesinin önerildiği düşünülmektedir.

1960'lı yıllarda Talas'tan İstanbul'a gönderilen bir kartpostalda, bu evin bir fotoğrafı bulunmaktadır (Fotoğraf 46). Yapı incelendiğinde, günümüzden oldukça farklı durumda olduğu

[97] Rölöve çalışmaları, 2010, Proje müellifi: Gonca Büyükmıhçı, Hale Kozlu, Hikmet Eldek, Ölçüm ekibi: Özlem Sümengen, Oktay Turan, Çizim ekibi: Hale Kozlu, Özlem Sümengen, Oktay Turan.
[98] Dodd (a), *age*, s. 7.

görülmektedir. O yıllarda misyoner evi, 2 katlı, düz toprak damlı, geleneksel Kayseri evi görünümünde bir yapıdır. Ana giriş, bahçedendir. 1932 tarihli raporda, bu girişin önünde çekilmiş bir fotoğraf bulunmaktadır. (Fotoğra 47)

Fotoğraf.46, 47. Misyoner evinin (5 numaralı bina) 1909 yılındaki fotoğrafı[99] ve bahçe girişinde hastane çalışanları[100]

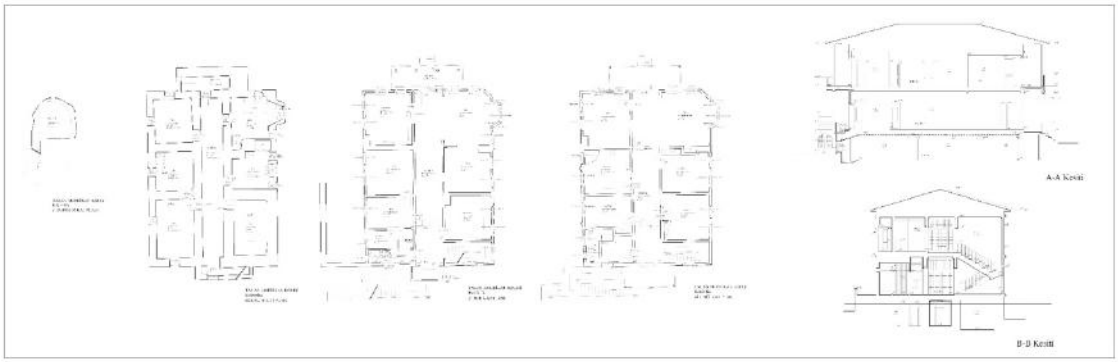
Dr. Winkler, 1960'lı yıllarda yapıda esaslı bir onarım yapıldığını, iki katın ayrı öğretmenler ve aileleri tarafından kullanılmak üzere birbirinden ayrıldığını belirtmiştir (Çizim 15). Üniversite mülkiyetine geçtikten sonra yapıda büyük fiziksel değişiklikler yapılmadığı göz önünde bulundurulduğunda, günümüzdeki haline dönüşümünün 1960'lı yıllarda gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu onarım kapsamında katlar birbirinden ayrılmış, cepheye eklenen bir merdivenle üst kat balkonu 2. katın girişi olarak düzenlenmiş, çatı düz damdan kırma çatıya dönüştürülmüştür (Fotoğraf 48, 49). 1980'li yıllarda ise iç mekanda banyo ve tuvaletler düzenlenmiş, basit onarımlar ve iç mekan düzenlemeleri gerçekleştirilmiştir.[101] Bu yıllardan sonra ise yapı Rektörlük Konutu olarak kullanılmış olup günümüzde restorasyon çalışmaları devem etmektedir. (Şekil 7)

HISTORY STUDIES
1656
Volume 11
Issue 5
October
2019

[99] Digital Records, *agb*, ABAHTLS109
[100] Dodd (b), *age*, s. 8
[101] Bu tarihlerde yapılan iç mekan düzenlemeleri, Mimar Muhittin Aykut tarafından gerçekleştirilmiştir.

Fotoğraf 48. 49. Misyoner evinin genel görünümü

Çizim 15. Misyoner Evi (5 numaralı binanın) günümüzdeki durumunu gösteren çizimler[102]

Şekil 7. Misyoner Evi (5 numaralı bina) kullanım süreci

[102] Rölöve çalışmaları, 2010, Proje müellifi: Gonca Büyükmıhçı, Hale Kozlu, Hikmet Eldek, Ölçüm ekibi: Hikmet Eldek, Seven Gözübüyük, Beyza Onur, Çizim ekibi: Hikmet Eldek, Seven Gözübüyük, Beyza Onur,

HISTORY STUDIES
1657
Volume 11
Issue 5
October
2019

2.8. Hemşire Evi ve Geçirdiği Mekansal Değişimler

Hemşire evi olarak anılan 9 numaralı yapı, kolejin açık olduğu dönemlerdeki özgün haliyle günümüze ulaşabilmiş nadir yapılardan birisidir. Hastanenin son dönemlerinde yazar E. Hemingway'ın kız kardeşi Isabel Hemingway Amerikan Hastanesi'nde görev yapmış ve ev olarak bu yapıyı kullanmıştır.[103] (Şekil 8) Kolej ve hastane kapandıktan sonra tüm kampüsün askeri hastane ve yetimhane olarak kullanıldığı savaş sonrası dönem haricinde günümüze kadar kullanılmamış olan yapı iki katlıdır. 1898 tarihli krokide (Çizim 2) bu binanın var olduğu (H-Barn) ve ahır olarak işaretlendiği görülmektedir. Önce tek kat olarak inşa edildiği, bu tarihten sonraki bir dönemde yapının üzerine konut olarak kullanılan bir kat daha eklendiği anlaşılmaktadır.

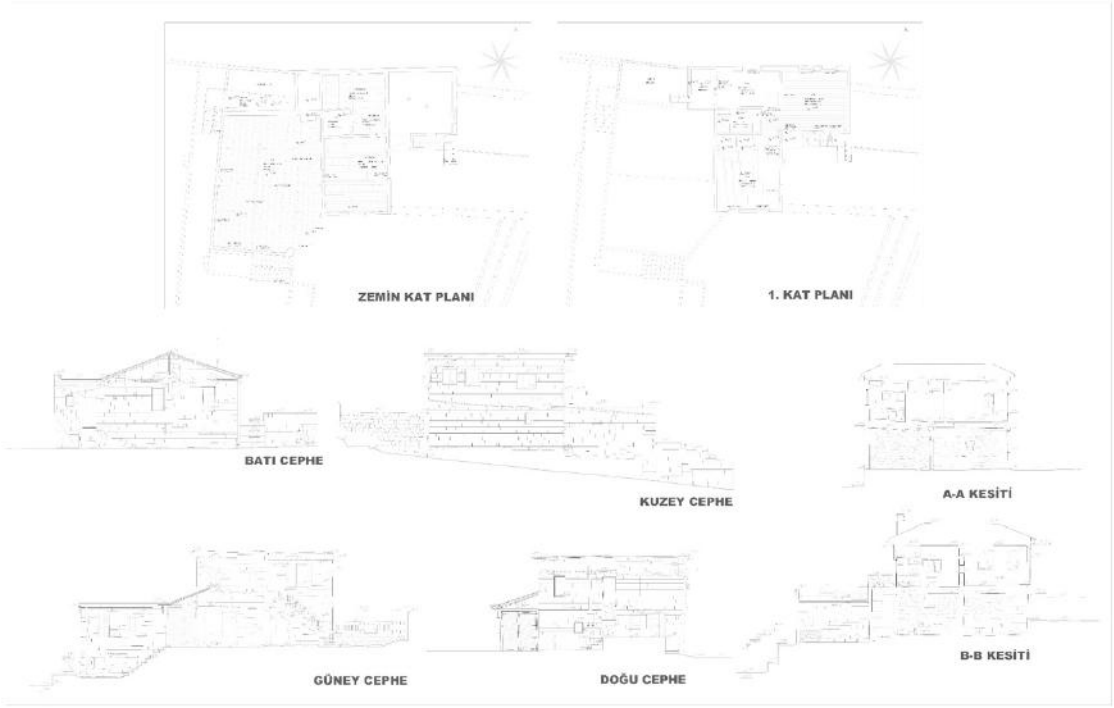

Şekil 8. Hemşire Evi (9 numaralı bina) kullanım süreci

Yapının kendine ait küçük bir bahçesi bulunmaktadır. Zemin katta ahır, ambar ve depolar yer almaktadır. Ahır ve ambarın girişleri farklı cephelerdendir (Fotoğraf 50). Depoların olduğu bölüme ve üst kata ulaşılan merdivene bahçeden ulaşılmaktadır. Konut olarak kullanılan üst katta 2 oda, mutfak ve banyo yer almaktadır (Çizim 16). Bu mekanlarda bulunan dolaplar ve iç mekan donatıları özgün haliyle günümüze ulaşabilmiştir (Fotoğraf 51). Yine özgün yapım tekniği de, Amerikan Koleji yapılarının yerel yapım tekniği ile o dönemlerde Anadolu'da bulunmayan ancak Amerikalılar tarafından uygulanan duvar yapım tekniğini harmanlayan bir yöntemin tespit edilmesi açısından önem taşımaktadır. Bölgenin yerel malzemesi olan tüfler ile yığma yapım tekniğinde taşıyıcı duvarlar inşa edilmiş, bölücü duvarlarda rabitz tel veya genişletilmiş sac arası taş dolgu yöntemi kullanılmıştır. 1906 yılında Mr. Wingate tarafından İstanbul merkeze gönderilen bir mektupta binaların inşaatından iki fotoğraf yer almakta olup kullanılan taş malzemeler bu fotoğraflarda görülebilmektedir (Fotoğraf 52, 53). Bu fotoğrafların hangi binalara ait olduğu tespit edilememiştir.

HISTORY STUDIES
1658
Volume 11
Issue 5
October
2019

[103] İdris Yücel, *Anadolu'daki Amerikan Hastaneleri ve Tıbbi Misyonerlik (1880-1930)*, (Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2011, s. 314.

Çizim 16. Hemşire Evi (9 numaralı bina) çizimleri

HISTORY STUDIES
1659
Volume 11
Issue 5
October
2019

Fotoğraf 50, 51. Hemşire evi genel görünümü ve iç mekan görünümü

Fotoğraf 52, 53. Mr. Wingate ve binaların inşaatı (1906)[104]

2.9. Kampüsler içerisindeki diğer alanlar

Erkek Okulu'nun ana binasının yer aldığı kuzey kampüsünde, bu binaya destek birimler olması amacıyla inşa edilmiş bir atölye binası (8a) (Fotoğraf 31, 54, 55), bir jimnastik salonu

[104] Digital Records, *agb*, SALT Archives.

HISTORY STUDIES
1660
Volume 11
Issue 5
October
2019

(8c) (Fotoğraf 30, 56, 57), dua odası olduğu tahmin edilen ancak işlevi kesinleştirilemeyen, manzaraya hakim bir noktada yer alan küçük bir bina (8b) (Fotoğraf 58, 59) ve bir spor sahası yer almaktadır.

Kız Okulu'nun, Dispanser'in, Amerikan Hastanesi'nin ve konaklama binalarının yer aldığı güney kampüsünde, bu binalara ek olan yapılan çeşitli müştemilat binaları bulunmakta olup bu binalar alanın çeşitli bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Ayrıca kampüsün doğusunda bulunan ve meyve ağaçlarının olduğu eğimli bir bahçe çalışanlar için bir rekreasyon alanı olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 60, 61, 62). 1906 yılında satın alınan[105] ve dar bir yolla ana kampüsten ayrılan bu bahçenin en üst kotunda, yazlık ev olarak inşa edildiği belirtilen[106] küçük bir bina ve yüzme havuzu yer almaktadır (Fotoğraf 63, 64, 65). Bu bahçenin altına, baharda dağlardan gelen temiz suyun depolanması için, tünellerden oluşan büyük bir mahzen yapılmış, bu sular demir borularla hastaneye aktarılarak yapının su ihtiyacı karşılanmıştır.[107] (Çizim 17) Yine Misyoner evi ve Fowle Evi/Hastane kalıntılarının arasında bulunan ve bahçe duvarı içerisinde yerleştirilmiş su kanalları da kolej döneminde yapılmış özel detaylardandır. (Fotoğraf 66)

Fotoğraf 54, 55. Kuzey kampüsünde yer alan atölye binası

Fotoğraf 56, 57. Kuzey kampüsünde yer alan jimnastik salonu

HISTORY STUDIES
1661
Volume 11
Issue 5
October
2019

[105] PABCFM, *agb*, Reel: 616, No: 627.
[106] *Agb*, Reel: 618, No: 80.
[107] Dodd (a), *age,* s. 6-7.

Fotoğraf 58, 59. Kuzey kampüsünde yer alan bina

Fotoğraf 60. Satın alındığı dönemlerde hastaneden bahçenin görünüşü[108]

HISTORY STUDIES
1662
Volume 11
Issue 5
October
2019

[108] Dodd (a), *age,* s. 7.

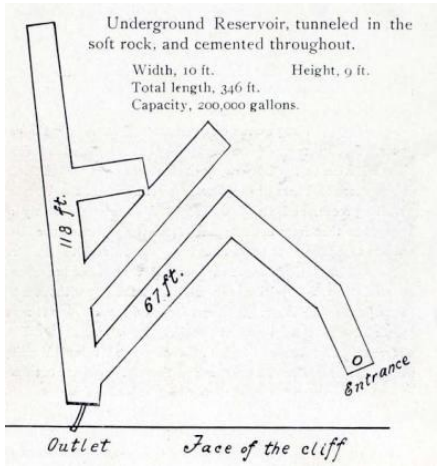

Fotoğraf 61, 62. Meyve bahçesi

HISTORY STUDIES
1663
Volume 11
Issue 5
October
2019

Fotoğraf 63, 64, 65. Yazlık ev ve yüzme havuzu

Fotoğraf 66. Bahçe duvarı içerisinde yer alan su kanalı Çizim 17. 1900'lü yılların başında yeraltı tünelleri için çizilen bir plan[109]

[109] Dodd (a), *age,* s. 6.

Sonuç

Talas'ta misyonerlik çalışmalarının başlamasından itibaren misyonerler için ikamet edebilecekleri uygun binalar araştırılmaya başlamıştır. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin de başlamasıyla birlikte öğrenciler, öğretmenler, doktorlar ve hemşireler için de konaklama çözümlemeleri de düşünülmüş, ilk etapta binalar karma kullanımla kullanılmış, ibadet, eğitim ve konaklama hizmetleri genellikle aynı binalar içerisinde verilmiştir. Bir süre sonra konaklama birimleri ayrılarak geliştirilmiş, öğrenciler için yatakhaneler, çalışanlar için lojmanlar inşa edilmiştir. Ancak öğrenci ve çalışan sayısının dönem dönem artması nedeniyle bu konaklama birimlerinde de bazı dönemlerde çalışanların ve öğrencilerin birlikte kaldığı görülmektedir.

Talas Kampüsü'nde, yapıldığı dönemde sadece konaklama için inşa edilen binalar, Dr. Dodd Evi, Fowle Evi, Misyoner Evi, Hemşire Evi ve Yatakhane binalarıdır. 1914'te 1. Dünya Savaşı ve sonrasındaki tüm binalarda işlev değişiklikleri ve kullanılmayan dönemler olmakla birlikte özellikle Yatakhane binasında ve Fowle Evi'nde, bu tarihten önceki American Board kullanımı esnasında da esaslı işlev değişiklikleri yapıldığı Fowle Evi'nin hastaneye dönüştürüldüğü, yine Yatakhane binasının da bir dönem hastane olarak hizmet verildiği görülmektedir. Kız Okulu ve Erkek Okulu ana binaları ise eğitim binaları olmasına rağmen aynı zamanda yatılı öğrencilerin yatakhanesi olarak da kullanılmış, öğrenci sayısının arttığı dönemlerde lojman binaları da kısmen yatakhaneye dönüştürülmüştür.

Anadolu'da 19. yüzyılda özellikle eğitim ve sağlık alanında verdiği hizmetler ile önemli birer dönem yapısı olan bu binalar, inşa edildikleri dönemlerde, bulundukları bölgenin yerel yapım gelenekleri ile Amerikalı misyonerlerin kendi bilgileri ve teknolojilerini birarada kullandıkları, kullanımları esnasında geçirdikleri dönüşümler ile farklı dönemlerin yansımalarını da sergileyen özel yapılardır. Kültür mirasının yaşatılarak korunmasının, bu yapıların yaşamlarını sürdürebilmesi için temel ilkelerden olduğu düşünüldüğünde, işlevini yitiren bu yapılara yeni birer işlev verilmesi kaçınılmazdır. Ancak bu işlevler tasarlanırken yapıların özgün işlevleri ve mekan düzenlemeleri doğru şekilde tespit edilmeli, özgün özelliklerini koruyarak mekansal değişimlere karar verilmelidir. Bu nedenle yapıların özgün özellikleri, inşa edildiği dönemlerdeki belge ve bilgiler ile yapısal izlerinin doğru değerlendirilmesi, ileride yapılacak olan restorasyon çalışmalarında hataların önlenebilmesi açısından önemlidir.

HISTORY STUDIES
1664
Volume 11
Issue 5
October
2019

Kaynakça

ALTINER, Ülkü, *Talas Okulunun Tarihçesi*, Talas Amerikan Koleji Mezunları Derneği Arşivi, Kayseri, 1950.

Annual Reports, 1874, Andover-Harvard Theologıcal Library Archives, Boston.

ALBOYACIYAN, Arşak, *Badmootiun Hye Gesaria,* Yayınevi bilinmiyor, Kahire, 1937

AÇIKGÖZ GÜNGÖR, Şeyda, *Kayseri ve Çevresindeki 19. Yüzyıl Kiliseleri ve Korunmaları İçin Öneriler*, (İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2007

BÜYÜKMIHÇI, Gonca- Hale Kozlu- Hikmet Eldek, 2010, Yayımlanmamış Rölöve Çalışmaları, Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü, Kayseri

BÜYÜKMIHÇI, Gonca- Hale Kozlu, 2013, Yayımlanmamış Rölöve Çalışmaları, Erciyes Üniversitesi Rektörlüğü, Kayseri

CÖMERT, Hüseyin, *19. Yüzyılda Talas,* Mazaka Yayıncılık, Ankara, 2010

CÖMERT, Hüseyin, belge arşivi

DEMİR, Cenk, *Kayseri, Nevşehir, Niğde Üçgeninde American Board'un Eğitim Faaliyetleri*, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 2008

Digital Records, Records of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, affiliates, and successor organizations in Turkey and the Balkans, 1825-1999. American MResearch Institute in Turkey, United Church of Christ, SALT Research

DODD, William (a), *Medical Missionary Work at Cesarea*, (Records of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, affiliates, and successor organizations in Turkey and the Balkans, 1825-1999. American Research Institute in Turkey, United Church of Christ, SALT Research, 1908)

DODD, William (b), *Medical Missionary Work at Cesarea*, Records of the American Board of Commissioners for Foreign Missions, affiliates, and successor organizations in Turkey and the Balkans, 1825-1999. American Research Institute in Turkey, United Church of Christ, SALT Research, 1932

ERAVŞAR, Osman, *Seyahatnâmelerde Kayseri*, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri, 2000

HOOVER, Alden R., Medical Missionary Work At Cesarea, Turkey, For Year Ending August 31., DLIR Archives, 1912.

KOZLU, H. Hale- Gonca Büyükmıhçı- Ayşegül Kılıç- Sevde Karahan, "Talas Amerikan Kız Okulu Binası Koruma Çalışmaları", *Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Dergisi,* S.21, 2018, s. 41-54

ÖZKAN, Salih, "Kayseri ve Yöresinde Azınlık ve Yabancı Okullar", *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1998, s. 353-364

ÖZSOY, Hasan, *Kayseri'deki Amerikan Misyoner Faaliyetleri ve Talas Amerikan Koleji*, Talas Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 1996

PABCFM (Papers Of The American Board Of Comissioners For Foreign Missions), Unit:5, Item: ABC 16.9.3, Harvard University, Houghton Library Special Archives, Boston

STONE, Frank A., *Academies For Anatolia*, University Press of America, New York, 1984

STRONG, William E., *The Story of The American Board -An Account of the First Hundred Years of the American Board of Commissioners for Missions*, The Pilgrim Press, Boston, 1910

ŞAHİN Mehmet, *Wilson Amos Farnsworth-Kapadokya'daki Amerikalı Misyonerlerin Bilinmeyen Tarihi-1853-1903,* Y.K.Y Yayınları, İstanbul, 2018

ŞAŞMAZ, Musa, "Teğmen Ferdinand Bennet'in Kayseri Konsolosluğu 1880-1882", *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri,* KAYTAM Yayınları, Kayseri, 2000, s. 473-481

ŞENALP, Mustafa, fotoğraf arşivi

YÜCEL, İdris, *Anadolu'daki Amerikan Hastaneleri ve Tıbbi Misyonerlik (1880-1930)*, (Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2011.